KANSA TAISTELI

- miehet kertovat

N:o 5 1968

N:o 5

15. 5. 1968

KANSA TAISTELI
— miehet kertovat

12. VUOSIKERTA • KERTOMUKSIA SOTIEMME TAPAHTUMISTA

JULKAISIJA ja KUSTANTAJA: Sotamuisto-yhdistys r.y.
TOIMITUSNEUVOSTO: Puheenjohtaja K. L. Oesch, kenraaliluutnantti evp; S. Sundman, kontra-amiraali evp.
G. Magnusson, eversti evp; V. Nihtilä, eversti evp.
PÄÄTOIMITTAJA: K. L. Oesch, kenraaliluutnantti evp.
TOIMITUS: Helsinki 26, Töölönkatu 35 B puh. 44 62 42.
Toimitussihteeri E. Kuussaari, eversti evp.
Taloudenhoitaja R. Kalervo, everstiluutnantti evp.
TILAUSKONTTORI: Erottajankatu 11 puh. 19 237. Postisiirtotili 94 941.

VUODESSA 12 NUMEROA • TILAUSHINTA 16 MK • TILAUKSET PUH. 19 237 • POSTISIIRTOTILI 94 941

Haupitsipatteri Talvisodassa

VÄINÖ HAVIA

HAUPITSIPATTERI oli sisarpatteriensa "Köörin" ja "Oskun" patterin kanssa ollut jo pitkälti toista kuukautta samoissa tuliasemissa pääpuolustuslinjan takana Leipäsuon aseman eteläpuolella. Mutta 26.1.40 sai sen päällikkö luutn. Yrjö-Koskinen käskyn irroittautua asemista ja siirtyä uudelle alueelle Ylä-Hotakan ja Kämärän kylien välimaille uusiin tehtäviin. Irroittautuminen suoritettiin iltapimeässä ja patteri ajettiin pois koko alueelta. Mutta vastapelurilla taisi sittenkin olla vähän vihiä meidän puuhistamme, koska se Leipäsuon aseman kohdalla rupesi meille tietä valaisemaan. Siinä paukahti patterin sivulla ilmassa kaksi ammusta, joista lähtenyt kirkas valon leimaus valaisi hetkeksi pimeän suojassa kulkeneen patterin. Miehet löivät tietenkin itsensä mataliksi, niin kuin olisi isolla viikatteella vetäisty jalat alta ja jäivät hetkiseksi odottamaan mitä tuleman pitää. Kun ei mitään kuulunut, niin jatkettiin matkaa radan yli ja läpi hajalle ammutun Leipäsuon kylän.

Tämän jälkeen tultiin taas metsäiselle alueelle, jossa matka suunnattiin talviteitä pitkin Viipuriin johtavalle maantielle ja sen toiselle puolelle. Tässä täytyi pitää vähän kiirettä, niin että päästiin pian vihollisen tykinkantaman ulkopuolelle. Hyvin siinä onnistuttiinkin, eikä mainittavampaa häiriötä sattunut koko irroittautumisen aikana. Riihimäkeläinen haupitsipatteri ajoi heti samoihin asemiin ja jatkoi samaa tehtävää, niin kuin vaihtoa ei olisi ollutkaan. Samaan tapaan vaihtoivat sisarpatteritkin, mutta yksi kerrallaan. Toisilla olivat tykit ampumavalmiina, kun toinen teki vaihtoa.

Uudelle alueelle päästyä saatiin vähäksi aikaa jäädä huoltamaan ja korjaamaan vioittuneita välineitä. Hyvää teki pieni lepokin siinä sivussa, vallankin sellaisille, joilla hermot olivat nousseet pinnalle. Täällä eivät kranaatit räjähdelleet aivan korsun edessä, niin kuin edellisessä paikassa. Tupakan polttokin tuli monella paljon säännöllisemmäksi, kun ei tarvinnut sillä hermojaan rauhoittaa.

Mutta tätä ei kestänyt kauan. Jo 30.1. sai patteri käskyn ajaa tuliasemiin Muolaanjärven pohjoispäähän ja ruveta sisarpatteriensa kanssa tukemaan järven rannoilla ja saarilla taistelevaa jalkaväkeä. Vihollisen toiminta oli täällä huomattavasti vilkastunut sen jälkeen, kun jää oli niin paljon vahvistunut, että panssarit pääsivät siellä liikkumaan. "Hietalan patteri" taas ei mahtanut vanhoilla Turkin sodan aikaisilla tykeillään panssareille paljon mitään, ja polttopullojakin oli vaikea mennä avoimella jäällä kopauttamaan niiden kylkeen, joten pattereille jäi tämäkin tehtävä.

Pari viikkoa kului tällä tavoin. Sitten alkoi tilanne nopeasti muuttua. Summan puolustuksen murruttua vihollinen työnsi pitkän kiilan asemien läpi Kämärän aseman lähettyville saakka ja koetti nyt väkivoimin saada sitä levennetyksi. Haupitsipatterille oli tästä johtuen tilanne kummallinen. Sen tukiessa Muolaanjärven puolustusta, vihollinen hääräili melkein sen selän takana. Patteri vetäytyikin yöllä 15/16.2 väliasemaan Ylä-Hotakan pohjoispuolelle. Taistelurintama kulki nyt Muolaanjärveltä luoteeseen Kämärän asemalle ja haupitsipatteri jyskytteli siinä puolivälin paikkeilla vähän oikealle ja vähän vasem-

malle sen mukaan miten ammuksia riitti. Kämärän asemalle saakka sen tykit eivät tästä kantaneet.

Taistelut siellä vain kiihtyivät. Vihollinen painosti ankarasti Pien-Peron suuntaan. Patterin päällikkö meni tulenjohtueineen tähän leikkiin mukaan. Siellä olikin tukalat paikat. Minkäänlaisia varustuksia ei ollut, eikä niitä nyt voinut mitenkään rakentaa, kun vihollinen kävi lakkaamatta päälle. Metsäisellä alueella täytyi tähystys ja tulenjohto suorittaa usein puusta käsin, jonne oli tämän tästä noustava, ja joskus putosi mies sieltä hervottomana alas, kuten ammuttu orava. Tulenjohtue supistuikin lopulta niin vähiin, että sitä piti täydentää Esikuntapatterin miehillä voidakseen toimia.

Haupitsipatteri oli tähän aikaan hyvin hajallaan. Tulipatteri oli Ylä-Hotakan liepeillä, tulenjohtue kiikaroi Kämärän aseman seuduilla ja toimitusjaos sekä valjakkoasema siinä puolivälissä. Toimitusjaoksesta tuliasemaan oli tavallinen huoltoyhteys ja erikoistapauksissa lähettiyhteys. Tulenjohtueen olinpaikkaa ei toimitusjaoksessa tarkemmin tiedetty, eikä sinne voitu toimittaa muonaakaan.

Tuli sitten 27.2. Iltahämärä oli jo käsissä, kun tulipatterin hiihtolähetti saapui kieli vyön alla toimitusjaokseen ja sai heti sanotuksi.

— Valjakot ja asema-ajoneuvot viipymättä tuliasemiin ja toimitusjaos valmistautuu lähtemään liittyäkseen tulipatteriin.

Valjakkoaliupseeri Mäkitalo ratsureineen pani heti toimeksi. He käsittivät, että nyt oli kiire. Pian olivat hevosilla tykkivaljaat selässä ja tankohevoset tykkirekien edessä sekä muutkin ajoneuvot valmiina lähtemään. Mäkitalo siinä vielä sanoi kaikille, että nyt mennään lujaa, joten pitäkää huolta, että pysytte perässä. Hän hyppäsi hevosensa selkään ja karautti metsän läpi tuliasemiin johtavalle pienelle tielle. Ratsurit valjakkoineen ja ajoneuvot tulivat samaa kyytiä perässä. Sitten mentiin talvihämärässä mutkikasta metsätietä tuliasemiin minkä hevosten kavioista irti lähti. Olisivat siinä tavalliselta jalankulkijalta alkaneet housut vavista tätä menoa katsellessa, mutta ratsurit olivatkin eri miehiä tällaisessa valjakkoajossa. Eikä siinä ollut mikään pelonsekainen pako kysymyksessä, kun

Patteri siirtymässä uuteen asemaan

mentiin viholliseen päin, vaan tavallinen haupitsiratsurin velvollisuuden täyttäminen. Siinä oli jo tuliasemakin. Tykit olivat ajokunnossa ja käännettyinä valmiiksi lähtösuuntaan. Sitten vaan valjakot eteen ja tykkimiehet vipusivat tykit rekeen. Ammusmiehet täyttivät omat ajoneuvonsa ja taas lähdettiin. Ei siinä montakaan minuuttia viivytty. Nyt ensin maantielle ja sitä pitkin Viipuriin päin, sekä toimitusjaos sieltä tienvarresta mukaan.

Toimitusjaos kokosi myös kamppeensa ja kiiruhti määrättyyn tienhaaraan odottamaan tulipatteria. Ei ollut kenelläkään aikaa mennä saunaan, vaikka se oli jo siitymässä ja vedet valmiina, kun tuli lähtö. Tätä ei saunan lämmittäjänä ollut mies oikein kärsinyt, vaan veti tuliset hiilet saunan lattialle ja selvähän siitä tuli.

Tulipatteri saapui pian paikalle, ja rivistö tiellä piteni, kun toimitusjaos liittyi perään joukon jatkoksi. Patterilla oli nyt määräys siirtyä talviteitä käyttäen Valkjärven radan toiselle puolelle Pilppulan ja Heinjoen asemien välitse. Patterin päällikkö, luutn. Yrjö-Koskinen, saapuisi tulenjohtueineen Pien-Peron suunnalta ja antaisi lähemmät ohjeet. Siinä sitä tavoitetta jo olikin. Lähestyttiin Kämärän kylää ja oikaistiin siinä peltojen taitse metsää pitkin Heinjoelle johtavalle tielle ja vähän matkaa sitä pitkin sekä sitten Pilppulaan päin vievälle talvitielle.

Nyt oli otettava huomioon, että kysymyksessä oli silloin koko läntisen Kannaksen rintaman vetäytyminen taka-asemaan, eli Viipurin—Kuparsaaren—Vuoksen linjalle, joten siinä oli liikkeellä ukko poikineen ja kuormineen. Lisäksi vielä oltiin vihollisen jonkinlaisen painostuksen alaisena, siksi ei joka paikassa sopinut kääntyä päin, vaikka olisi tarvinnutkin. Kaikki taaksepäin johtavat tiet olivat täynnä joukkoja ja kuormastoja. Tuntui siltä kuin kaikki Kannaksella olevat kuormastot olisivat ahtautuneet tälle samalle tielle.

Kaiken lisäksi tien pinta alkoi kulua ja syntyi kuoppia, jotka kasvoivat kasvamistaan. Ajoneuvojen kulku hidastui. Kuormia kaatuili ja hajosi. Useinkaan ei voinut erottaa, missä oli tie, jota pitkin piti kulkea. Kolonnat menivät toistensa kanssa sekaisin, eikä kukaan auttanut toistaan, vieraita kun oltiin. Väsyneitä miehiä näkyi istuvan lumihangessa tai kuormista pudonneiden kollien päällä lähteäkseen taas hoippumaan toisten mukaan omaa porukkaansa etsien.

Tällaista tietä pitkin ja tällaisissa oloissa ponnisteli haupitsipatteri yöllä 27/28.2.40. Tykkimiehet hiihtivät tykkiensä rinnalla ja auttoivat niitä pahemmissa paikoissa ja yleensä missä hartiavoimaa tarvittiin tykkien eteenpäin viemikseksi. Kuormasto ja toimitusjaos seurasivat sitkeästi perässä. Vaikka kuormat olivatkin vähän väliä kumollaan, useimmiten ne olivat sentään pystyssä ja silloin päästiin eteenpäin. Aisojakin katkeili, mutta onneksi oli vielä vara-aisoja mukana. Hyvin suorittivat ajomiehet tehtävänsä.

Matka jatkui yhä, vaikka sen nopeutta ei voitukaan määritellä tunneissa ja kilometreissä. Aamuyökin oli jo kulunut yli puolivälin, eikä marssitauosta ollut puhettakaan. Täytyi vaan pyrkiä sinne, mihin oli määrätty ja sellaiseen paikkaan, missä taas voi panna vastaan. Mutta nyt olikin jo tien sivussa oman tulenjohtueen miehiä vastassa, jotka patterin päällikkö oli lähettänyt opastamaan saapuvaa patteriaan lähellä olevaan levähdyspaikkaan. Hän oli vetäytymisvaiheen alkaessa rientänyt tulenjohtueensa kanssa Kämärän—Pien-Peron taistelusta tähän tienvarteen, ja kun siinä oli jonkun yksikön jättämät korsut vielä puolilämpiminä, niin hän alkoi koota patteriaan niihin vähäksi aikaa lepäämään. Samalla siinä näkyisi min-

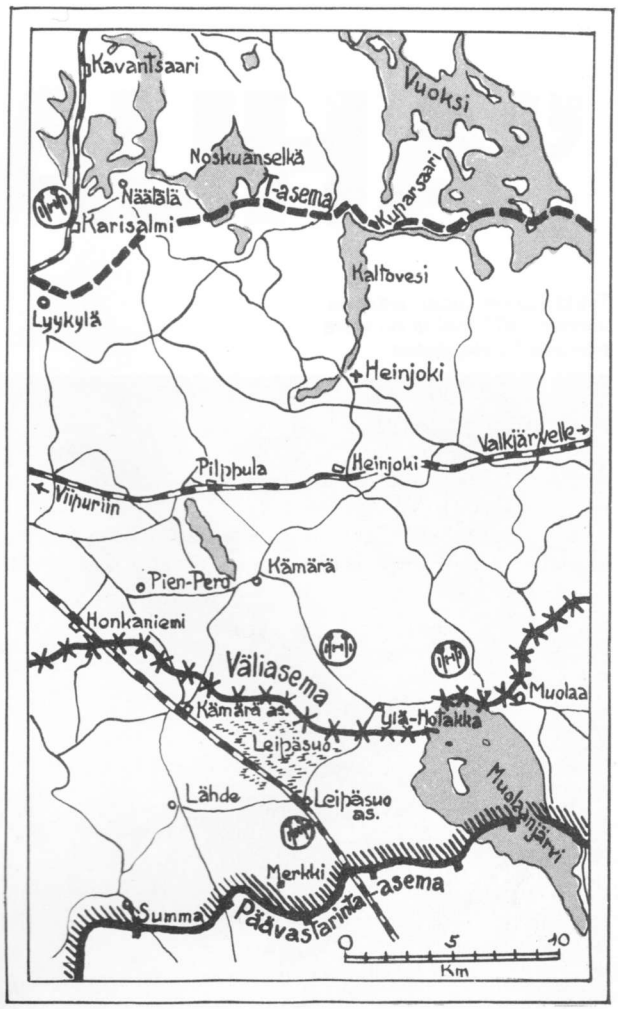

Kertomuksessa käsitelty haupitsipatteri eri asemien tukena Talvisodassa puolustus- ja vetäytymisvaiheen aikana

kälaisessa kunnossa patteri on ja mihin se vielä pystyy.

Tulenjohtueen miehet olivat täällä tienvarrella, kuin jossakin jokisuulla tukkien erottelupaikalla ja noppivat oman patterin miehet sekä ajoneuvot pois sekaisin kulkevasta rivistöstä ja ohjasivat heidät levähdyspaikkaan sekä samalla oikeaan järjestykseen ryhmittäin. Viimeisenä patterin perässä tuli lääkintäryhmä, joka totesi, ettei tielle jäänyt ketään omia miehiä, vaikka he tunnustelivat tien sivua molemmin puolin. Vääpeli oli vähällä jäädä, kun veteli hirsiä siinä tienpuolessa olevan heinäpaalin päällä. Mutta pieni tönäisy kylkeen sai hänet hereille ja kömpimään suksilleen sekä painumaan toisten perään.

Haupitsipatteri oli nyt kokonaisuudessaan koolla samassa paikassa. Sen rivissä näkyi monia aukkoja ja oli jo paikkauksiakin sillä henkilötäydennystäkin oli saatu, joten miehiä riitti vielä tykkien taakse. Kaikki olivat myös tietoisia siitä, että nyt mentiin uusia taisteluja kohti ja ne tulisivat siellä taka-asemassa olemaan entistä tiukempia. Täytyisi päästä sinne niin ajoissa, että ehtisi kunnolla kääntyä päin, ennen kuin perässä tulija käy kimppuun. Sen tähden tässä levähdyspaikassa ei viivyttykään kauan. Joku väsynyt mies siinä ehti ottaa pienet nokoset ja Kuula tarjoamaan keittämänsä teen. Sitten lähdettiinkin vielä hämärän aikana liikkeelle. Tavoitteena oli Karisalmi ja kuljettavana tavallinen maantie.

Tykki Turkin sodan aikaista vuoden 1877 mallia oli vielä mukana Talvisodassa

Maantiellä marssi nyt kaksi rivistöä rinnan. Matkanteko kävi sentään jo nopeammin koska tienpohja oli hyvä kulkea. Onneksi oli vielä pilvinen sää, sekä jonkin verran lumisadetta, joten vihollisen lentotoimintaa ei ollut. Illansuussa saavuttiin Karisalmelle ja siitä aseman länsipuolelta radan yli. Asematiedustelu pantiin heti käyntiin ja asemiinajo välittömästi sen jälkeen. Nyt oli päästävä pian tulivalmiiksi, sillä vihollinen seurasi kantapäillä. Tänne oli majoitettuna eräs työmuodostelma, mutta se kokosi nyt kamppeensa ja lähti sen tien. Pelkäsivät kai olonsa tulevan täällä liian kuumaksi. Niin se olisi käynytkin, sillä takaa-ajaja tuli kohta ilmateitse tervehtimään ja vieläpä varsin kovakouraisesti. Sen sai "Kööri" raskaimmin tuntea menettäessään siinä pommituksessa monta hyvää miestä.

Kylään majoittumisesta ei tullut mitään, kun ilmapommituksia oli melkein päivittäin. Vanhat teltat ja ruttuisiksi menneet peltikamiinat otettiin taas käyttöön siksi ajaksi, kunnes korsuja saataisiin valmiiksi. Maaperä oli kuitenkin niin kivikkoista ja karkeata soraa, joten korsujen rakentaminen oli kovin hidasta.

Tykit asetettiin naamioituihin, vain tavallisin kannuskuopin varustettuihin asemiin, ja aloitettiin tulitoiminta. Maaleja olisi ollut vaikka millä mitalla, mutta ammuksia riitti vain pahimpiin paikkoihin. Suoraan edestä käsin ei ollut pahinta painostusta ja sisarpatterit pitivät huolen sen torjunnasta. Oikealla Talin aseman lähettyvillä olivat asiat toisin. Siellä vihollinen hyökkäsi kiivaasti, ja oma jalkaväki oli jo hätää kärsimässä, mutta ei antanut perään. Tähän ampiaispesään ampui haupitsipatterimme tuli-iskun toisensa perään ja vihollinen saatiin pysäytetyksi. Alettiinpa valmistella vastahyökkäystäkin, mutta sen keskeytti komento "tuli lakkaa". Patterin tuliasemissa oli tämän taistelun aikana kiirettä, jota lisäsivät vielä keskeneräiset varustelutyöt. Mutta miehet toimivat niin kuin haupitsimiehelle kuuluu vaikeassa tilanteessa. Kukin hoiti omat tehtävänsä ja auttoi vielä toistakin.

Näissä asemissa patteri toimi 13.3.40 saakka, jolloin sotatoimet päättyivät. Yö vietettiin vielä samoissa paikoissa, mutta seuraavana aamuna pistettiin kamppeet kasaan ja lähdettiin pää kumarassa kulkemaan uuden rajan taakse ja viimein Lemille saakka. Siellä tämä haupitsipatteri sisarpatteriensa kanssa vähitellen lopetettiin. Niissä olleet reserviin kuuluvat miehet kotiutettiin ja ne, joilla oli vielä siirrettiin kantahenkilökuntakin. Luutnantti Yrjö-Koskinen, joka oli ollut perustamassa tätä sotavahvuista haupitsiirrettiin kantahenkilökuntakin. Luutnantti Yrjo-Koskinen, joka oli ollut perustamassa tätä sotavahvuista haupitsipatteria, toimi siinä päällikkönä kaikissa sen vaiheissa.

Tähän loppuukin tarina niistä sisarpattereista, jotka muodostettiin Hämeenlinnassa 6. 10.39 entisestä KTR 1:stä, jolloin sen miehet jättivät rauhanaikaiset tehtävänsä ja ripustivat tuntolevyt kaulaansa, sekä lähtivät "ylimääräisiin harjoituksiin" Kannakselle.

”VÄLIRAUHA”

LASSE ELOMAA

Asemien välinen taistelu käynnissä

SIIRAN motissa ja sen ympäristössä vallitsi melkein täydellinen hiljaisuus. Sen rikkoi vain silloin tällöin kajahtava laukaus, jonka vartiomies ampui aikansa kuluksi tai ehkä varmistautuaksensa jostakin epäilyttävästä ”näköharhasta”. Vartiomiehet ja mottia sen etelänpuolitse kiertävää varmistuslatua hiljalleen liikkuvat kolmimiehiset partiot olivat hereillä — muut nukkuivat sikeätä nuoren pojan unta.

Mottia piirittävän, nuorista pojista järjestetyn erillisosaston päällikön, tämän kirjoittajan, luutnantti Elomaan teltassa ei kuitenkaan nukuttu, vaikka kellon viisarit lähentelivät puoltayötä. Siellä päällikkö ja hänen Aunuksessa syntynyt Vilho -niminen lähettinsä värkkäsivät yhteisvoimin erästä puhetta seuraavaa päivää varten. Vilho selitti parhaan kykynsä mukaan venäläistä luonnetta, ja päällikkö sitten yritti muodostella sopivia lauseita tätä silmällä pitäen. Heillä oli huomiseksi vallan huikea suunnitelma. Kun muualla laukaistaan motit väellä ja voimalla — ovathan hekin sitä jo yrittäneet, mutta onnistumatta — niin nyt huomenna yritetään laukaista motti kehoittamalla vastustajaa antautumaan. Tästä johtui tämä yöllinen valvominen.

Aamulla olivatkin sitten kaikki valmistelut selvät. Joukkueenjohtajat ja kaikki miehet tiesivät, mitä oli tulossa. Tulitaistelu lopetetaan motin ympärillä kello 10, ja sen jälkeen sai ampua vain eri käskyllä.

Hyvissä ajoin hiihtelin Vilhon ja toisen lähettini, 16-kesäisen Viktor Alangon kanssa motin itäreunalle, missä asemissa olevan joukkueen johtaja, vänrikki Leonid Kannin ja vänrikki Reino Vauhkonen, jonka joukkue oli reservissä iskujoukkueena, jo rauhattomina odottelivat tulijoita.

— Olisihan se mielenkiintoista nähdä, mitä tästä seuraisi, lausui vänrikki Vauhkonen ajatuksensa juoheaan tapaansa. Vaikka vesiperän minä siitä luulen tulevan. Kyllä ne tuolla motissa kuolevat mieluummin kuin antautuvat.

— Mutta jos nälkä olisi jo tehnyt tehtävänsä!

— Ja p....kat, sanon minä. Kyllä sieltä olisi karannut jo muitakin kuin se haavoittunut luutnantti. Ja ei kai hänkään olisi antautunut, ellei Eino olisi häntä yllättänyt. Mutta ainahan on lupa yrittää.

Kellon viisarien lähestyessä kymmentä olin sitten Vilhon kanssa valmiina tienvarren asemissa. Kaikki miehet, vartiomiehiä lukuunottamatta, olivat visusti teltoilla, mutta valmiina joka hetki syöksymään asemiin tai sitten

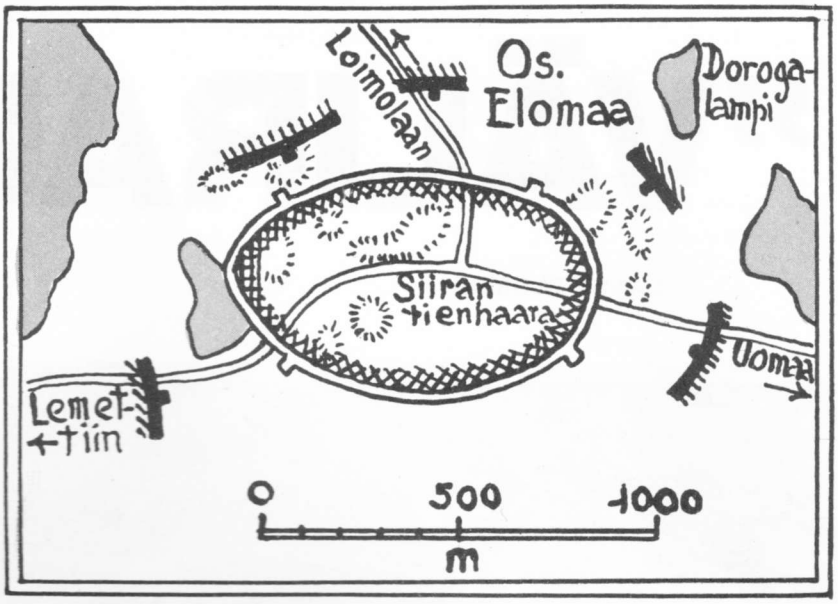

Siiran tienhaaran motti

Vauhkosen joukkue ottaisi vastaan vangit Dorogalammen jäällä, minne oli valmiiksi suunniteltu mm. kk.asemat kaiken varalle.

— Huomio — huomio — puna-armeijalaiset — huomio — huomio — puna-armeijalaiset — kuunnelkaa minua — minulla on teille asiaa! halkoi yhtäkkiä raikasta talvi-ilmaa suomalaisten päällikön huuto. Ja lähetti Vilho huusi kaikuna perässä samat sanat venäjäksi.

— Kuunnelkaa minua — kukaan ei saa ampua nyt, vaan kuunnelkaa minua — minulla on teille asiaa!

— Ta ta ta ta ta ta ta ta taaa, tulee vihainen sarja kohden huutajia, pöllyttäen lunta ja hiekkaa taisteluhaudan reunalla.

— Jumalaut — älkää ampuko, vaan kuunnelkaa minua! raivosi luutnantti.

— Joppojumait, rähisi ja kiroili Vilho puolestansa venäjäksi.

Ja ampuminen lakkasi.

— Nyt ei kukaan saa ampua, vaan kuunnelkaa minua rauhassa! — Laukauksia ei kuulu.

Varovasti kohottautui huutaja ylemmäksi taisteluhaudan reunalla.

— Jos kuulette minun ääneni, niin heilauttakaa kättänne merkiksi päänne yläpuolella!

Etumaisesta taisteluhautapätkästä kohosi mies varovasti ja heilutti kättänsä pään yläpuolella.

— Seisokaa vain rauhassa, me emme ammu, mutta älkää myöskään te ampuko, vaan kuunnelkaa!

Vilho käänsi kaiken venäjänkieliseksi ja — jälleen heilui käsi edestakaisin pään yläpuolella. Ja mies toisensa jälkeen nousi siellä täällä pystyyn ja kuunteli.

Ja luutnantti puhui. Hän puhui heille Volga-äidistä, kodista ja kaikesta kauniista, mitä hän vain osasi. Ja kaikuna toisti Vilho sanat venäjänkielisinä.

Ja puhe jatkui. Seurasi selostus Haagin rauhansopimuksen vankienkohtelumääräyksistä, joita noudatamme jne. jne. Eikö ole ihanampaa päästä rauhan palattua terveenä jälleen kotiin, kotiin odottavien omaisten luokse kuin sortua tänne vieraan maan, Suomen, lumiseen korpeen!

— Kello on nyt kymmenen. Pidämme nyt tunnin, tasan tunnin tauon. Sinä aikana saatte kaikessa rauhassa liikkua alueellanne! Rientäkää nyt korsusta korsuun ja keskustelkaa asiasta tovereittenne kanssa! Lähettäkää sitten keskuudestanne valitsemanne kolme miestä luokseni neuvottelemaan lähemmin antautumiseen liittyvistä asioista. Neuvottelijat voivat aluksi edetä tämän tien suunnassa, ja sitten ohjaamme heidät suullisilla neuvoilla ohi miinakentän (olemattoman!).

Kello käy — aikaa on tasan tunti.

Laukaustakaan ei puheen aikana oltu ammuttu alkusarjoja lukuunottamatta.

Ja kyllä sitten alkoikin motissa liike ja vilske. Aluksi näkyi hieman aristelua — syöksyjä paikasta toiseen. Mutta kun laukauksia ei kuulunutkaan, muuttui liike rauhalliseksi kävelyksi.

— voi h....tti — onko noita noin jumalattomasti tuolla, tokaisi Vauhkonen.

— Harhanäky, harhanäky! tokaisi joku ilkikurisesti.

Hyväntuulisena seisoi luutnantti siinä Vilhon kanssa taisteluhaudan reunalla. Muilta oli tämä etu jyrkästi kielletty. Ja kun niin mielellään kaikki olisivat siinä reunalla vähän rehvastelleet.

Niin — ei malttanut päällikkö siinä edes istahtaa, puhumattakaan teltalle menosta. Ei — hän suunnitteli tarkkaan, mitä kautta johdetaan vangit jäälle, miten kootaan aseet motista jne. Ja ennen kaikkea hän hekumoitsi etukäteen ajatuksesta, miten "suuret herrat" hämmästyvätkään ja — nauravat tapaukselle.

Hiljaisuutta, jollakinlailla pelottavaa hiljaisuutta ja hyvää mieltä kesti ehkä 50 minuuttia. Sinä aikana näkyivät miehet kantelevan tavaroita korsusta toiseen — keräsivät kamppeitaan kasaan, kuten pojat totesivat.

Mutta tuon 50 minuutin jälkeen saikin Vilho sitten tehtäväksi kiirehtiä neuvottelijoita — mutta pahat epäilykset epäonnistumisesta alkoivat itää mielessä.

Silmin nähden alkoi luutnantti hermostua — ja Vilho luki aikaa minuutteina ja kehoitti neuvottelijoita liikkeelle.

— Aikaa 5 minuuttia — lähettäkää miehet neuvottelemaan ja nopeasti, huutelee Vilho.

Mutta ketään ei lähde liikkeelle pitkin tietä.

— Aikaa 3 minuuttia — heiluttakaa kättänne, onko ketään teistä lähtövalmisteluissa!

Ei — ei heilu yhtään kättä. — Voi s....tana — raivosi luutnantti.

— Kaksi minuuttia aikaa — per....., painukaa kuoppiinne — minuutin kuluttua me ammumme, raivoaa luutnantti edelleen ja — Vilho toistaa kaiken omalla äänellään ja kielellään.

Viime hetkillä sitten vihollinen lopultakin livahti kuoppiinsa ja koloihinsa, ja sitten se rävähti.

Kannin oli viime hetkillä tuonut miehensä asemiin. Ensinnä ampuivat äänenkantaman päässä olevat käskyn saatuansa, mutta pian siihen yhtyi koko motin ympäristö. Ja vihollinen vastasi.

— Mitäs hiien tulia tuolla aukealla nyt näkyy? sanoi Vauhkonen.

— Niin — mitä tulia? Siinä syttyi vähitellen iloinen nuotioristi! Voi meitä pojat! Sehän on merkki lentokoneille.

Eipä siinä niin kovin kauan tarvinnut odotella. Tuskin oli nuotioristi syttynyt täyteen roihuunsa, kun etelästä alkoi kuulua lentokoneen surinaa.

Muonakone toisensa jälkeen pudotti lastinsa korkealta nuotioaukealle ja viholliskumpareitten taakse, hävittäjien koukkiessa asemiemme yläpuolella ja tehdessä asemissa olevien olon tukalaksi — eikä teltoissakaan voitu rauhassa oleskella.

Haikeina siinä saivat pojat katsella ja laskeskella: — Katso, tuonne putoaa leipäsäkki, tuolla putoaa sokeri, tuolla menee varmasti patruunoita! — Niin — haikeina saivat pojat nyt todeta, että kaikki tavara meni ensimmäisen kerran kokonaan viholliselle.

— Olis nyt edes votkasäkin pudottanut meille vaivan palkaksi, sanoi Vilho.

No — jos ei tässä muuta saatukaan, niin voidaan ainakin olla ylpeitä siitä, että meidän porukkamme on melko varmasti ainoa, joka on tässä sodassa tehnyt välirauhan vihollisen kanssa.

Niin — häviöllehän me siinäkin välirauhassa jouduttiin, mutta olihan tämä sentään unohtumaton elämys, tämä helmikuun 11. päivä 1940.

RATASORTUMA

MUUAN lomalle lähtijä kiusotteli äänislinnalaisessa esikunnassa luutnanttitoveriaan, joka ei päässyt lomalle. Luutnantti laati silloin muodollisesti aivan oikean puhelinsanoman: "Ratasortuma Äänislinnasta länteen. Kaikki lomajunavuorot peruutetaan, kunnes sortuma on korjattu." Merkittyään itsensä puhelinsanoman vastaanottajaksi hän jätti sen lomalle lähtijän pöydälle säikytykseksi ja painui syömään. Esikuntaan tulikin sattumalta eräs korkeampi herra, joka näki sanoman, koroitti äänensä, kun näin tärkeä sanoma oli joutunut odottamaan toimenpiteitä. Langat olivat kuumina, radankorjausyksikkö hälytettiin ja luutnantti juoksutettiin kesken ateriaansa ilmoittamaan sortuman tarkempi sijainti. Tulihan siitä sitten meteliä paljonkin, mutta luutnantti oli huomaavinaan esimiehensä katseessa rahtusen naurua... Lomalle lähtijät ottivat sittemmin tavakseen poiketa kysymään luutnantilta: Onko rata kunnossa?

AMPUI NOKHAAN

ERÄÄNÄ heinäkuun päivänä 1941 Sallassa Nenäpalon—Kuorekevaaran kannaksella. "Linjassa" oli 5./JR 54 ja siitä miehiä vierekkäin ketjussa 4—5 m välimatkoin Aarne Juusola, Eino Ponka ja allekirjoittanut. Vanjalla tuntui olevan jotakin mielessä vasemmalla sivustalla. Jalkaväen aseet lauloivat ja räjähtävät luodit räiskyivät. Meillä oli lupa ampua vain näkyviin maaleihin, koska a.tarvikehuolto oli vielä kanto- ja purilaspelien varassa. Aarne oli reipas, rohkea ja aina huumorinsa säilyttävä mies. Eino nosti poterostaan vähän väliä päätään nähdäkseen olimmeko me muutkin vielä asemissamme. Aarne varoitteli ja kehoitti häntä pitämään päänsä alempana. Jälleen Eino nosti päätään, ja Aarne sanoi kiivastuneena:

— Piä pentele pääsi matalammalla, muuten ampuvat nokhaan!

Kun Eino seuraavan kerran nosti päätään, sattui räjähtävä luoti lähellä olevaan puunoksaan ja siitä sirpaleet haavoittivat Einoa nenään.

— Nyt se ampui nokhaan, kiljaisi Eino. — Ja Aarne oli heti valmiina opettamassa:

— Johan mie sanoin, että nokhaan se sinua vielä ampuu — — —

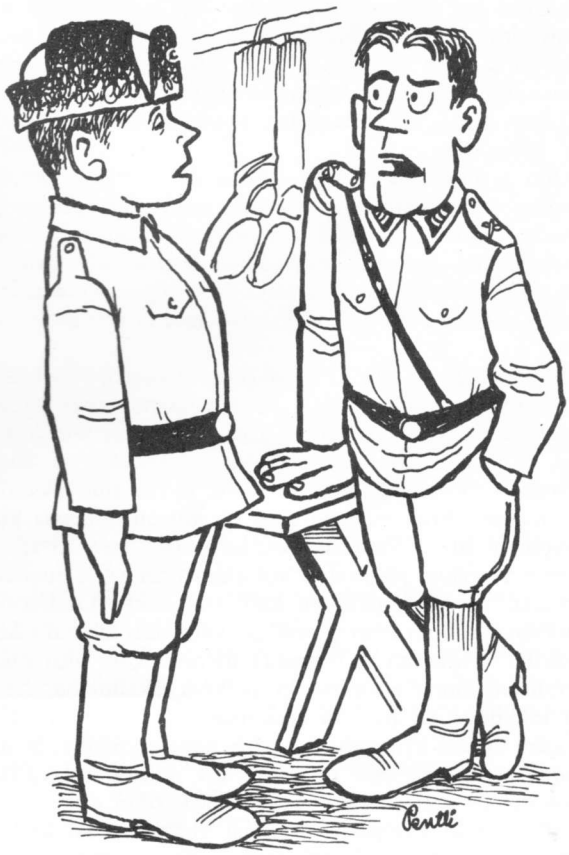

— Sopiiko takki?
— Kyllä, herra kersantti.
— Entä housut?
— Kyllä, herra kersantti.
— Ei kai lakki ja saappaat?
— Kyllä nekin, herra kersantti.
— Jumppanen, teidän täytyy olla epämuodostunut...

EINAR PALMUNEN

"LINTRUUSI" TAMPEREELTA

SYKSYLLÄ 1939 olivat viimeiset lkp-harjoitukset Lahden Hennalassa käynnissä. Tampereen rykmentin 1. komppanian vääpeli T. Heikkinen lähetti esikuntakomppanian sairaankantajaksi sotamies A. Lindroosin, ties mistä syystä. Ehkä siitä, että joku sinne oli joka tapauksessa lähetettävä, koska niin oli pataljoonasta määrätty. Jouduin pataljoonan vanhimpana lääkintäaliupseerina seuraamaan ryhmän vaiheita koko Talvisodan ajan, ja Lindroos erottuu sieltä vielä vuosien kuluttua eräänlaisena persoonallisuutena. Olen mainitun pataljoonan vaiheita kuvannut teoksessani "Tampereen rykmentin suojapataljoona Talvisodassa". Etten olisi liikaa korostanut lääkintäryhmän toimintaa muun toiminnan kustannuksella, jäi Lindroosinkin osuus mainitsematta. Nyt korjaan tässä laiminlyöntini. Olisi kuitenkin viisainta, kun et lukisi tätä, tuon sinut esiin sellaisena, miltä silloin tunnuit olevan mielestämme, ja minkälaisena sinut näimme suorittamassa jokapäiväisiä askareitasi, itse asiassa ryhmämme ainaisena palvelijana.

Olin jo Pasurissa ja Valkjärvellä YH:n aikana harjoituksissa muodostanut Lindroosista oman käsitykseni ja hänelle ikään kuin itsestään ja selvänä asiana tuli annetuksi yksinkertaisimmat tehtävät, jotka eivät suinkaan olleet aina miellyttävimpiä eivätkä kevyimpiä. Voimaahan hänellä oli jakaa muillekin. Purnari hän ei myöskään ollut.

Pataljoonamme (III/2.Pr.) oli ottanut asemat Muolaassa Taasionlampien itäpuolelta. Joukkosidontapaikka (JSp) oli Henteenojalla yhteisenä Karjalan Kaartin muodostaman I/2.Pr:n kanssa. Korsu oli tilava, kattokin oli melkoisesti vahvistettu, joten se täytti hyvin sille asetetut vaatimukset. Erikoisuutena siinä oli korsun nurkassa kirkasvetinen lähde. Vedenkeittohella kattiloineen oli aivan lähteen reunalla, joten siitä voi ammentaa vettä suoraan kattilaan. Veden pitäminen kuumana olikin Lindroosin tehtävänä, samoin kuin vuorollaan vartiointi korsun ulkopuolella. Tehtävään ei ryhmältä liiennyt kuin yksi mies kerrallaan, mutta oltiinhan jo melkein takalinjalla, ainakin kilometri oli matkaa etulinjaan. — Lindroos jakoi kuumaa mehua kylmissään oleville haavoittuneille, ja siihenpä se kuuma vesi menikin. En muista kenenkään haaskanneen vettä käsien pesuun. Lääkärikin joskus vain tenulla pyyhki käsiään. Pahimmat veritahrat sai käsistä lähtemään lumellakin hankaamalla.

Parin viikon linjassa olon jälkeen alkoi oikealta lohkolta kuulua tavallista kiivaampaa tykistötulta. Alkoivat Summan taistelut. Niiden itäisimmäksi painopisteeksi Summan ja Muolaanjärven välillä muodostuivat Taasionlammet. Siellä pataljoona kävi epätoivoista ja raskasta puolustustaistelua. Vihollishyökkäystä seurasi oma vastaisku raskaine seuraamuksineen. Asemat vaihtoivat omistajaa monta kertaa viikon aikana. Kaatuneita oli paikoin kolmessakin kerroksessa taisteluhaudassa, omia ja vieraita sekaisin. Lääkintämiehillä oli täysi työ saada haavoittuneet hoitoon. Kaatuneet jäivät suureksi osaksi siihen, missä olivat matkansa pään kohdanneet.

JSp:llä toimi siis kahden pataljoonan lääkintähenkilökunta yhdessä, joten työvoimaa oli riittävästi. Suuren potilasruuhkan aikana 11.2.40 alkaen siellä oli melkoisen ahdastakin työskennellä, koska haavoittuneet voitiin kuljettaa taakse ilmavaaran takia vasta aamuyön aikana. Työtä tehtiin yötä päivää. Nukkuma-ajaksi taisi viikon aikana jäädä yhteensä vain muutama tunti. Nurkumatta hoiti Lindrooskin vakanssiaan, etsi puita, hakkasi ne haloiksi ja keitti vettä. Kuuma karpalomehu jäi sen viikon aikana myös henkilökunnan ravinnoksi. Yhteys ulkomaailmaan jäi vähäiseksi. Postinhakumatkat muodostuivat poikkeuksiksi työhön. Niihin ilmoittautui vapaaehtoisia aina kellon lähestyessä 14:ää. Silloin näet lensi venäläinen 9-koneen lentolaivue JSp:n ylitse ja pudotti pommilastinsa sen läheisyyteen. Paikka näkyi liikenteineen Muolaanjärven eteläpäässä olevasta tähystyspallosta.

Pataljoona vetäytyi käskyn saatuaan Kämärälle illasta 16.2. lähtien ja asettui yön 18/19.2 kuluessa uusiin asemiin Kattilanojan linjalle. Heti ensimmäisen päivän aikana muodostuivat 7.K:n tappiot huomattaviksi. Tilanteen ollessa pahimmillaan laski vääpeli Heikkinen komppanian lohkolla olleen linjassa vain 7 miestä. Samana päivänä saapunut miehistötäydennys ohjattiinkin heti komppanian pahimpia aukkopaikkoja täyttämään. Kaikki lääkintämiehetkin olivat haavoittuneet. Kaksi lääkintäalikersanttia oli kuitenkin tehtäviään hoitamassa, ja lisäksi JSp oli aivan linjojen takana, joten matka sinne oli lyhyt. Heikkisen pyydettyä sairaankantaja-apua sinne lähetettiin Lindroos, koska hän alunperin oli siitä komppaniasta.

Lukija on kenties jo vainunnut, että Lindroosissa oli jotain hidaskäänteistä. Täällä hän huomasi sen itsekin. Kranaatteja tuli koko lohkolla melkoisen tiheään. Lähellekin osuva kranaatti oli jo hajonnut maailman tuuliin, kun Lindroos vasta suunnitteli maihin lyömistä. Jos hän taas olisi koko ajan pitänyt päätään pensaassa, ei työstä olisi tullut mitään ja joka suunnalta huudettiin lääkintämiestä apuun.

Niin veti Lindroos viikon haavoittuneita Kattilanojalla etulinjasta erään komppanian toimesta varustetun suojapaikan kautta JSp:lle. Kymmeniä kertoja päivässä hän teki sen matkan ahkioineen. Maihin hän piti tarpeettomana lyödä, koska hän myöhästyisi kuitenkin. Asetti ahkionsa haavoittuneen viereen ja kysyi: "Pääsek sää ite vai täytyyk sua nostaa?" Varsinaista ensiapua ei hänen tarvinnutkaan antaa, koska matka oli vain muutama sata metriä hoitopaikkaan. Komppaniaan oli, kuten mainittu, tul-

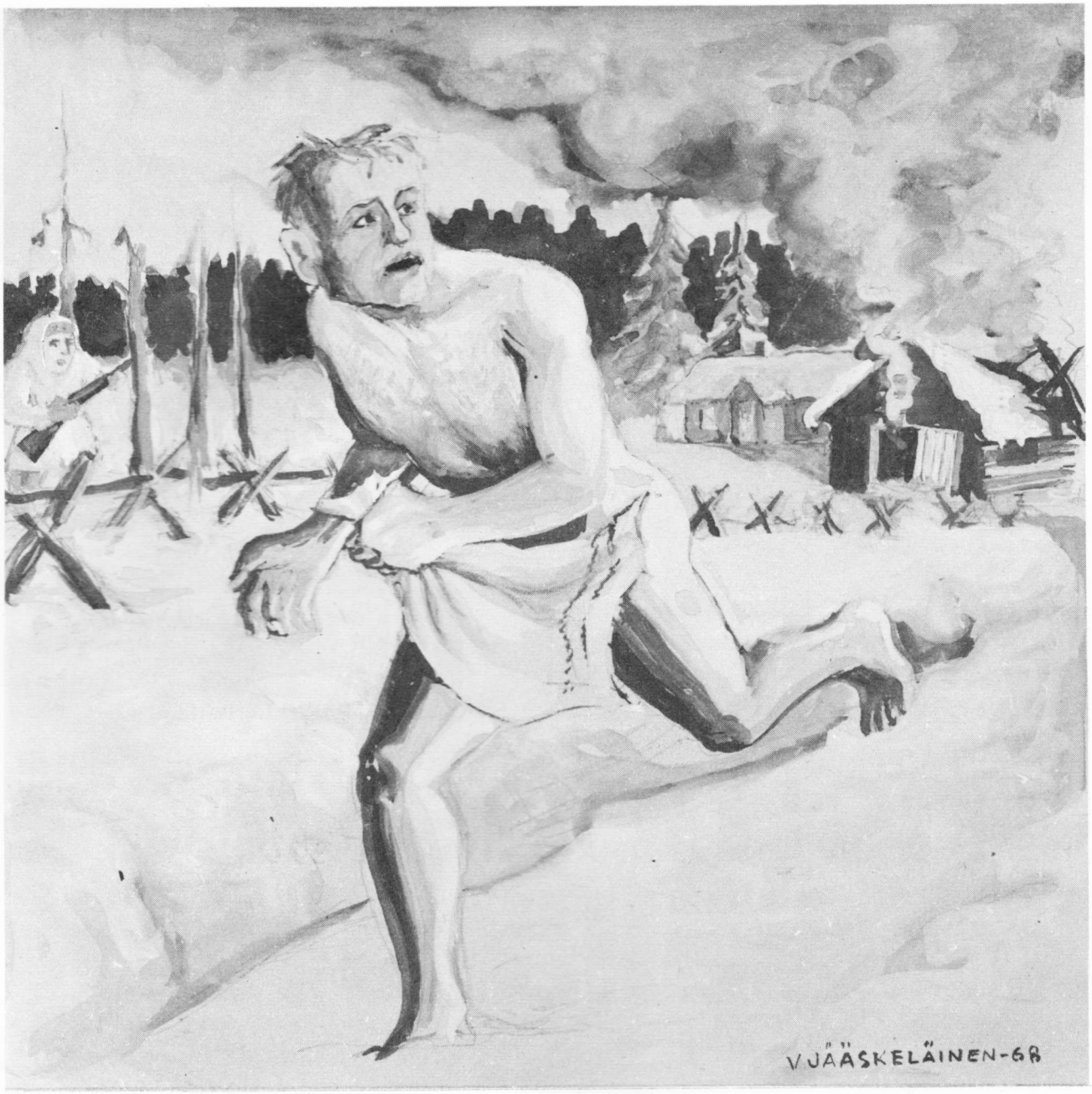

lut uusia miehiä eivätkä kaikki entisetkään häntä tunteneet vaan kysyivät, että mikä mies sinä olet. "Mää olen Lintruusi Tampereelta" oli vastaus. Viikon kuluttua hänet tunnettiinkin jo pelkäämättömänä miehenä, joka ei koskaan lyönyt maihin.

Lähdettiin taas Kattilanojaltakin ja linjat olivat kiteytyneet Kääntymän—Näätälän vaiheille. 7.K oli saanut taas täydennystä, joukossa lääkintämiehiäkin ja niin Lindroos palautettiin JSp:lle. En nyt hennoisi tässä kertomuksessani sitä "pelottoman miehen" manttelia häneltä riistää, mutta rohkeankin miehen tielle tulee hetki, jolloin hän hieman pelästyy. — JSp:n korsu oli juuri saatu valmiiksi. Tähän asti se oli ollut talossa, jonka saunaa edelleen käytettiin sen alkuperäiseen tarkoitukseen. Kerran iltamyöhällä oli Lindroos kylpemässä, kun saunan nurkalle tuli kranaatti. Kuului mahdoton jyrähdys, koko höskä tuntui lentävän ilmaan, hirsiä ja välikaton täytettä lensi ympäristöön. Sieltä seasta kömpi esiin sotamies Lindroos. Hänellä oli vain saappaat jalassa sekä pyyheliina kainalossa. Pakkasta oli 20 astetta. Näissä varusteissa hän juoksi korsulle, jonne matkaa kertyi lähes puoli kilometriä. Muut vaatteet hän säikähdyksissään unohti taloon, vaikka siihen ei ollut tullut mitään vauriota. Vähään aikaan ei Lindroos kyennyt mitään selvittämään, puhui vain "keskutuksesta", jolla nimellä hän kutsui tykistökeskitystä. Saatuaan kuumaa juomaa ja lämmintä ylleen hän kykeni selvittämään tulonsa aihetta. Minusta tuntuu, että Lindroos ei lopultakaan ymmärtänyt meidän hauskuutemme syytä, ainakaan ei hän itse siihen yhtynyt.

Lindroosin vielä lämmitellessä kamiinan ääressä syöksyi sisään kauhusta kalpea, juuri täydennysmiehenä saapunut nuori alokas, joka oli ollut vartiossa. Hän änkytti nähneensä aaveen, ilkialaston mies juoksi mahdotonta vauhtia hänen ohitseen, eihän aavetta voinut ampuakaan. — Onko sitä täällä nähty?

— On kyllä, tuossa se istuu ja lämmittelee. — Vartiomieskin sai järkytykseensä kamferiryypyn ja palasi tehtäväänsä.

Maastoa tiedustelemassa Shemenskissä v. 1942

Vastaisku Shemenskissä keväällä 1942

REINO LEHVÄSLAIHO

KARHUMÄEN ja Poventsan valtaustaistelut olivat takanapäin. Talvi oli kunnostettu panssarivaunuja, tehty vartiota Äänislinnassa ja harjoiteltu jääkäreitten kanssa.

Keväämmällä 1942 talven valta alkoi vähitellen taittua. Hanget humahtelivat ja kurkiparvet lensivät pohjoiseen. Lumesta sulanut vesi valui pitkin kaupungin kuraisia teitä. Oli kirkkaita ilmoja. Vapaa-aikoina istuskelimme talon seinustalla. Annettiin auringon lämmittää ja kuunneltiin talitiaisen viserrystä. Silloin tuntui kuin sotaa ei maailmassa olisikaan. Kuitenkin odotimme jotakin, odotimme aina. Ei kuitenkaan osattu sanoa mitä. Vähän olimme sentään ärtyneitä kuin keväiset kollit.

Kolmatta panssarivaunukomppaniaa johti vuoden 1941 taisteluissa luutnantti Kaarnakari. Kevätsolskeitten aikaan tuli hänen vuoronsa siirtyä toisiin tehtäviin. Kokoonnuimme lähellä Ukon kasarmia sijaitsevan kaksikerroksisen hirsitalon pihalle. Luutnanttimme kätteli koko komppanian ja kiitti miehiä hyvästä soturihengestä. Pitkän ja lämpimän puristuksen saivat osakseen alusta lähtien mukana olleet. Oikein hyvät miehet saivat tunnustuksen sanojakin.

Tämän jälkeen panssarivaunupataljoona laajennettiin prikaatiksi, jolloin hajosi moni kovia kokenut vaunumiehistö. Vanhoista miehistä tehtiin uusiin komppanioihin runko, ja täydennysmiehiä oli pian jo enemmän kuin vanhoja sotilaita.

Vanha kersantti jo murisikin itsekseen uusien miesten käytöksestä, sillä hänen mielestään vaunumiehen nahkakypärä ei ole mikä tahansa lakki, joka läimäytetään tukan peitoksi milloin vain. Se on aina enemmän. Se on sotilaan päähine, joka painetaan päähän ja tiukataan leukaremmi, kun lähdetään taisteluihin. Työn jälkeen kypärä pannaan lepäämään. Uudet miehet pitivät kypäräänsä päässä milloin missäkin, jopa ruokajonossakin. Kersantti puhui pitkään tapojen höltymisestä ja kakaroista. Kersantin murina kuitenkin lakkasi, koska tulokkaat olivat innokkaita oppimaan ja kuuntelivat kersantin kertoessa vaunustaan ja taisteluista. Vanhan kersantin ääni värähteli, kun hän näytti vaunun saamia osumia ja kolhuja. Vaunu oli hänelle kallis kuin perintökello.

Uusi komppanian päällikkö luutnantti Leiponen sairastui ja luutnantti Torp sai käskyn ilmoittautua prikaatin

kohta Pajari-nimisellä kukkulalla. Tie kulkee aivan sen vierestä ja tien toisen sivun sulkee iso järvi.

Miehillä oli kahdenlaista vetoa. Toiset epäröivät sitä kapeikkoon hyökkäystä ja toiset olivat sitä mieltä, että seitsemän kilometriä on ajoa vain. Me purskautamme läpi ja takuulla. Kaikkein viisaimmat ja kokeneimmat olivat vaiti.

Komppania lähti pimeässä liikkeelle. Kärjessä eteni Lahtisen joukkue. Niittylä seurasi ja häntiä piti Oesch. Aamuhämärissä tulimme Bulajevan kylään. Näimme suuren hirsiladon vieressä kymmenittäin valkoisia ruumisarkkuja pinossa. Ei paljoa keskusteltu. Joku irvileuka kyllä oli tietenkin äänessä:

— Siinä on teitille puupalttoo, meitä nekin vartoo!

— Ketä vartoo ja ketä ei! Pysyhän äijä penkilläsi!

Pysähdyimme niin, että näimme jo kukkulankin ja järven ja tien, joka kiemurteli eteenpäin avoimessa maastossa. Minuutti oli aikaa H-hetkeen, kun näimme jääkärikomppanian kärjen pyöräilevän peräämme. Sitä olimmekin jo odottaneet ja mieliala piristyi heti kerralla, kun kärkijoukkueessa pyöräili tuttuja kasvoja jo Viteleestä asti. Siinä vähän heilautimme käsiä ja suljimme luukut, sillä tulitus alkoi heti.

Tämä oli ihmeellinen aloitus kello 4 (20.4.42), me ajoimme vihollisen asemien eteen ja ryhmityimme kuin harjoituksissa ja sitten lähtö eteenpäin ja tulen avaus. Jääkärit heittivät pyöränsä tien sivuun ja kiirehtivät vaunujen rinnalle. Kaksi järveä oli lähekkäin ja tie kulki ensin niiden välistä. Vaunujen kyljet napsahtelivat, sillä kuulat osuivat. Alussa oli sellaista alkukankeutta. Mutta kun oli saatu muutama kranaatti vaunuista matkaan, niin lämpisimme ja sodan omalaatuinen ilmapiiri tempasi mukaansa. Jos oli pelkoa, se pian väistyi ja sotilas eli jokaisella hermolla mukana jokaisen sekunnin väkevästi ja voimakkaasti. Kuukausia oli oltu poissa tykin takaa ja nyt tulitettiin senkin edestä. Panimme komppanian voimin, viidellätoista panssarivaunun tykillä vastapäisen mäen pölisemään. Mutta sieltä tuli myös vastaan. Kaikesta kuulimme, että vastassa oli vahva vihollinen. Molemmin puolin valojuova-ammukset lensivät yhtämittaisina nauhoina.

Lahtinen painui joukkueen kanssa eteenpäin ja me muut pidimme yllä hurjaa pikatulta. Vaunun sisällä tirisi rasva ja kuumat hylsyt lensivät lattialle. Pikakivääri piti pirullista papatusta ja hylsyt poukkoilivat ympäri vaunun sisustaa. Meteli oli kova.

Lahtinen pääsi jo kukkulan juurelle ja Niittylä seurasi tiiviisti perässä. Siinä erkanimme. Lahtinen ja Oesch jatkoivat hurjaa menoa tien suussa. Niittylän viisi vaunua nousi pitkin kukkulan rinnetta omaan sotaansa. Pakoputket työnsivät taakseen metristä lieskaa ja moottorit huusivat täyttä päätä. Korpraali Heinonen Tammelasta ajoi vaununsa ensimmäisenä kukkulan laelle. Eteen avautui tasainen kenttä ja takana näkyi vihollisen taisteluhauta. Sieltä iski vastaan kiivas tuli.

Jääkärit huohottivat hetken rinteen suojassa ja sitten kaksi jääkäriä yritti juosta vaunun suojaan. Kumpikin sai osuman ja toinen veti toisen pois. Vaunujen panssareissa kolisi yhtämittainen tuli. Ajoimme lähemmäksi ja suorastaan kaadoimme kranaatteja hautaan. Siellä pyöri musta savu ja seasta löivät tulenväläykset. Hiekka pölisi pilvinä ilmaan. Annoimme kovimman tulituksen taisteluhaudan vasempaan päähän, se oli lähinnä jääkäreitä.

Jälleen näimme periskoopista, että aukealle yrittäneet jääkärit haavoittuivat. Yritys tuntui menevän myttyyn, elleivät jääkärit pääse hautaa vyöryttämään. Kiihdytimme tulen äärimmilleen ja aivan tuntui kuin ihminen, vaunu ja tulikuuma tykki olisivat sulaneet samaksi koneeksi. Me panimme helvetin kiehumaan vihollisen asemissa. Muutaman kerran viittaus jääkäreille ja huuto, että nyt pääsette ja puolen tusinaa jääkäreitä syöksyikin heti vaunun taak-

Os. Björkmanin Vickersit etenemässä Shemenskin vastahyökkäykseen keväällä 1942

Vänrikki Lahtinen
Shemenskissä 1942

Vänrikki K. Oesch
Shemenskissä 1942

se. Ajoimme hitaasti taisteluhaudan päähän ja tulitimme edelleen putki kuumana. Jälleen ryöppysi hauta tykkitulesta. Siirsimme tulen pitkin taisteluhautaa ja jääkärit hyppäsivät haudan päähän. Ensimmäisenä loikki sinne pienikokoinen jääkäri, joka jo aikaisemmin oli viittoillut toisille, että sinne vain. Mieleeni jäi miehen pari numeroa liian suuri lakki ja lippa oli sivulle. Kypärää ei ollut. Lisää jääkäreitä syöksyi yli aukean ja vyörytys alkoi kuin vain miehiltä, jotka ovat sotaan tottuneet.

Ajoimme aivan lähelle haudan reunaa ja katselimme, mitä siellä on, ja olihan siellä. Käsikranaatteja tuli vastaan kuorossa. Miehillä oli kypärät päässä ja pistin kiilteli kivääreissä. Useat olivat käärineet hihansa ulos. Puna-armeijalaiset olivat vinosilmäisiä ja tummaihoisia. Annoimme edelleen tulitukea ja odotimme, että viholliset pian nousisivat penkalle, kun jääkärit vyöryttävät.

Vihollinen tulitti heittimillä vaunujen suuntaan, mutta sai vain multaa ja turpeita vaunujen päälle.

Jääkärit olivat taisteluhaudassa kovilla. Haavoittuneita alkoi jo olla rivissä haudan päässä, mutta pois heitä ei voitu kuljettaa, sillä tulitus oli aukealla edelleenkin kova.

Aivan yllättäen kolme vihollisotilasta nosti konekivääärin penkalle ja ase iski sarjaa heti. Koko vyöllinen tuli Heinosen vaunuun. Ampuja Niemi Kangasalta siristeli hetken silmiään moisesta röyhkeydestä ja lähetti kranaatin matkaan. Savun haihduttua näimme, että miehet olivat liikkumatta ja ampuivat edelleen.

Siihen sitä ei voitu jättää ja seuraava kranaatti heitti miehet ja aseen taisteluhautaan. Kaikki nähtynä kolmestakymmenestä metristä, siksi muistankin aina kolmen miehen lujaleukaiset kasvot. Vähän aikaa vielä kesti nokittelu, ja vihollinen lähti. Ei kuitenkaan noussut penkalle, vaan sillä oli yhdyshauta taaksepäin ja venäläiset olivatkin jo parin sadan metrin päässä, kun tämän huomasimme.

Ajoimme vaunut eteenpäin ja tulitimme. Vihollisten täytyi olla hyvin koulutettuja, koska he juoksunsa aikana heilauttelivat käsiään meille ja järjestäytyivät parijonoon. Saimme jonkin kaatumaan, mutta he ottivat välit kiinni

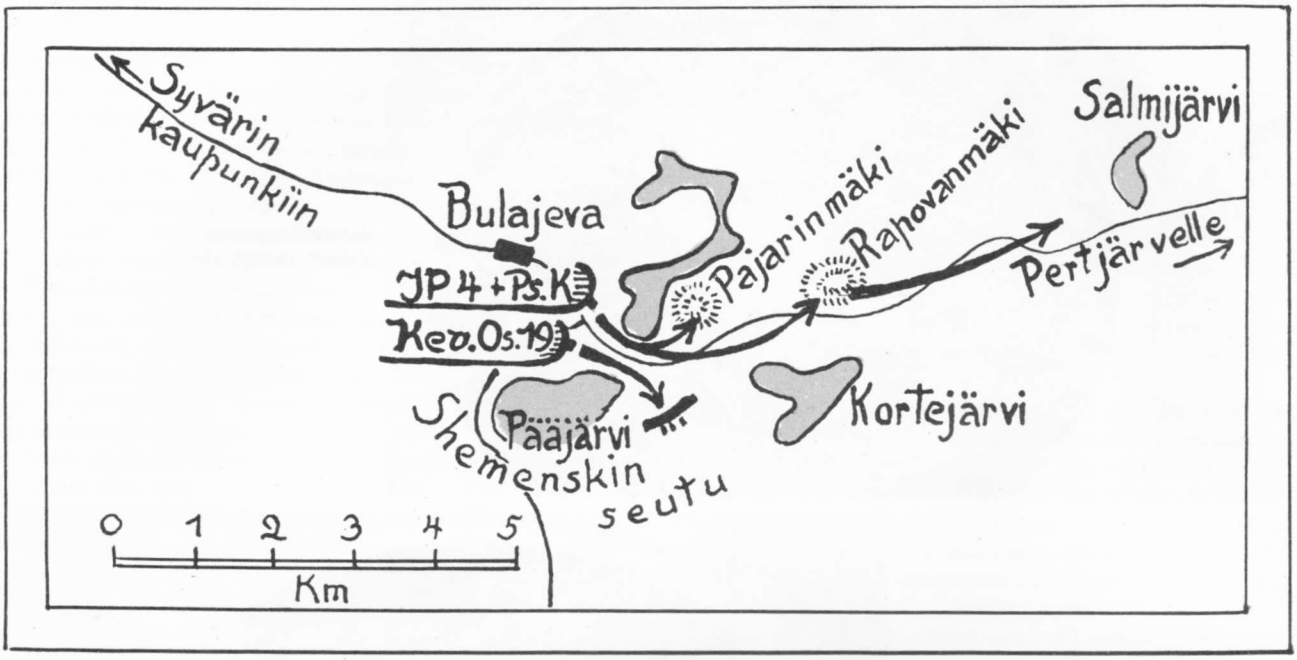

kuin harjoitukissa. Jo ennen suojaavaa metsänreunaa miehet kävelivät ja heiluttivat käsiään, että ohi menee.

Haavoittuneet vihollinen jätti jälkeensä, samoin kaatuneet. Aseita oli runsaasti, ja toistakymmentä kranaatinheitintäkin löytyi rinteen takaa. Jääkärit heittivät kaatuneet rinteeseen ja miehittivät asemat. Me ajoimme tielle kukkulan juurelle. Tulimme vaunuista ulos ja hengittelimme syvään. Vähän me ihmettelimme, kun komppanian pääosa näkyi tiellä noin kilometrin päässä. Edestä kuului tulitusta. Saimme pienen tauon ja sitten lähdimme muitten perään. Kuulimme, että vihollinen on katkaissut tien takaa, mutta se ei hermostuttanut, sillä tiesimme tällä voimalla aina saavamme tien auki. Haavoittuneiden kuljetusta se hetkellisesti hidasti.

Lahtisen joukkueen kärkivaunua kaasutteli eteenpäin korpraali Rosi. Hän näki miten Niittylä erkani ja kiinnitti sitten kaiken huomion eteensä tielle. Tulitus iski vastaan. Kärkivaunussa leimahti lähellä luukkua. Rossi heilahti taakse ja vaunu pysähtyi. Hän tunsi, että nyt tuli vaunusta läpi ja kun jäsenet toimivat, hän painoi luukun auki ja sukelsi ojaan. Panssarintorjuntakivääri sai osuman. (Myöhemmin selvisi, että vihollinen oli saanut sen sotasaaliina). Lääkintäaliupseeri ryömi haavoittuneen luo. Torjuntakiväärin kuula oli iskenyt vaunusta irti sormen mittaisen pultin ja se törrötti ajajan kaulassa, että vain vähän näkyi. Vähän aikaa alikersantti Halminen ajatteli, että ottaako vai jättääkö pultin. Veti sen kuitenkin pois. — ikäänkuin olisi kiskaissut korkin. Veri lensi kaaressa lumeen. Sitomisen loppuvaiheessa ajaja jo naureskeli. Täydennysmiehet katselivat tapahtumaa ihmeissään.

Muut vaunut tulittivat koko ajan rajusti. Vähän pelkäsimme, sillä torjuntakiväärin paikkaa emme tienneet ja maasto oli aivan aukeaa. Yksi vaunu jätettiin varmistamaan vasemmalle. Kärki ajoi pieneen mäkeen ja jääkärit juuttuivat paikoilleen. He yrittivät tien molemmin puolin, mutta edessä oli aina kova tulitus. Tappioita tuli.

Niittylä saavutti muun komppanian. Heinonen määrättiin ajamaan kärkeen. Vaunu nousi mäelle, niin että vain torni näkyi viholliselle ja tulitti hetken ja vetäytyi mäen suojaan. Tuota liikettä toistettiin silloin tällöin. Jääkärit löivät maihin ja tilanteeseen tuli kuollut kohta.

Panssarimies Kujala Tammelasta oli varmistavan vaunun ajajan penkillä. Vähän hän myhäili, kun sai varmistustehtävän. Vanhalla kävi tuuri. Vihollinen oli aamun hämärissä tiettömässä korvessa hinannut torjuntatykin Saarijärven päähän. Tulituksen ensimmäinen kranaatti iski Kujalan vaunuun. Hän kuoli penkkiinsä. Tykki siirsi tulta ja toinenkin vaunu sai osuman. Panssarimies Nurmela istui ajajan paikalla, kun kyljestä räjähti sisään. Toinen kranaatti tuli läpi tornin ja panssarilevyn kappaleet pyörivät vaunussa. Nurmela retkahti eteenpäin. Hetken kuluttua hän jaksoi työntyä etupanssarille ja siitä vaikeasti haavoittunutta lähdettiin viemään taakse. Pari muutakin miestä sai sirpaleita.

Tieto vaunujen tuhoutumisesta tuli kärkeen ja sai aikaan pientä levottomuutta. Heinosen vaunu tulitti silloin tällöin. Kun kärkivaunu ei saanut puolen tunnin aikana osumia itseensä, lähti kolmas joukkue hyökkäämään. Alikersantti Vähä-Herttua siirtyi kärkeen vaunuineen, muut seurasivat. Repäisimme kovan tykkitulen vaunuistamme tien molemmin puolin. Kärki jatkoi. Samassa kuului kova pamaus ja kärkivaunun tornissa leimahti. Vähä-Herttua putosi penkiltään kranaattitelineelle ja ampuja huusi suoraa huutoa. Vaunua ajoi panssarimies Laine Parolasta. Hänen ajokkinsa oli saanut piiskasta täysosuman Poventsan laidassa. Ajaja oli nytkin tilanteen tasalla. Hän kaasutti voimakkaasti ja vaunu pyörähti ympäri ja samalla vauhdilla rinteen suojaan.

Vänrikki Oesch ja alikersantti Halminen hyppäsivät vaunun päälle. He vetivät ampujan luukusta. Tämä tarrautui kuitenkin tukevalla otteella luukun reunaan ja kesti hetken, ennen kuin sormet saatiin irti. Suojapuvun selässä nähtiin kämmenen kokoisella alalla reikiä. Mies vietiin tielle ja matka heiluvissa hevosenkärryissä alkoi. Nostettiin alikersantti vaununjohtajakin vaunusta, hän oli kuollut.

Kärkivaunun saadessa osuman muut tulittivat ympärille ja vetäydyttiin rinteen suojaan. Torjuntakivääri oli ampunut takaviistosta.

Takaa tuotiin paikalle kolmen tuuman tykki ja hevonen veti ammuksia. Tykki pantiin mäkeen ja se alkoi kranaateilla repiä etumaastoa. Vaunut ryhmittyivät jonoon ja käsky kävi, kun tykinjohtaja nostaa kätensä, komppania hyökkää. Metri metriltä tykki siirsi tulta ja kun metsänreuna oli tulitettu nurin, nosti mies kättä.

Ajattelimme, että nyt mennään, olipa vastassa mitä tahansa ja kuinka paljon vain, vaikka jäisi vaunu joka mutkaan. Niin oli kerran Petroskoin tielläkin. Alussa kärki ei saanut tulta, mutta muutaman mutkan jälkeen tapeltiin. Kranaatteja kaadettiin metsään. Muuten ei asia selviä, jo on kupattukin vaivaisen mäen kanssa. Kova kovaa vasten niin kuin ennenkin. Vihollinen nousi asemistaan ja vaunut kaasuttivat päälle. Vihollisille ei annettu aikaa selvitä, se lakosi alle ja tien sivuille. Voimakkaatkin osastot hajosivat jääkäreitten iskuista metsiin. Tulituksen nopeus tempasi jälleen vaunumiehet mukaansa. Joskus kuului jääkäreitten hurjaa hurraamista ja heidän yhtämittaiset tuliiskunsa. Nyt ajetaan vaikka tulena palavaan helvettiin. Jälleen oltiin oikeita tankkimiehiä, nyt mennään. Etenimme tykkitulemme savussa. Ei tiedetty, oliko matkaa jo tehty viisi vai enemmänkin kilometrejä, kun tielle hyppäsi sotilas lumipuku päällä ja heilutti kuusenoksaa. Hetken vielä vaunut pyyhkivät metsään tykkitulta ja vain ihme pelasti miehen tiellä. Savua pyöri vieläkin, kun kärki ajoi miehen luo. Siinä selvisi, että läpi on tultu.

Pahemmin ei mies hermostunut, hetken vain kiroili ja sitten pantiin savut palamaan. Metsästä tuli lisää omia miehiä. Jalkaväkisotilaat olivat väsyneitä ja märkiä. He olivatkin jo taistelleet toista viikkoa keväthyyhmäisessä korvessa.

Pari vaunua jäi varmistamaan, muille tuli matka samaa tietä takaisin. Tuhoutuneet vaunut vedettiin perässä. Sidontapaikalla näkyi kiirettä ja ruumisarkkupinot olivat poissa.

Pimeässä saavuimme majapaikkaan. Syötiin ja oikaistiin lattialle. Uni tuli heti.

Seuraavana päivänä juteltiin taistelun yksityiskohdat ja niissä riitti tarinaa. Muutaman päivän aikana huolsimme vaunut ja komppania olikin hälytysvalmiina.

Lähtö tuli, mutta suuntana oli rautatieasema. Lastaus junaan tapahtui tietyllä rutiinilla. Sen jälkeen seisoimme kolmirivissä. Ne, joilla oli puhtaat ja ehjät manttelit, pääsivät eturiviin. Hetken siinä vaihdeltiin paikkoja ja odoteltiin. Joku tiesi kenraali Laguksen saapuvan. Maastoauto näkyikin tiellä. Autosta astui maahan 17. divisioonan komentaja, eversti Sundman. Hän kätteli upseerit ja vaihtoi muutaman sanan jonkun jermun näköisen miehen kanssa. Kovan näköisiä kasvoja hän näki muutenkin, ei siinä hymyilty, katsottiin vain. Eversti antoi kiitokset komppanialle hyvin tehdystä työstä. Junaan nousimme sillä mielellä, että kyllä sinne pataljoonan yhteyteen nyt voi mennä. Eivät pääse kyselemään, että no, ei tainnut tulla mistään mitään. Veturi vihelsi pitkään ja nykäsi. Matka kohti Äänislinnaa alkoi.

VAIHTOA EI TULLUT

JORMA VENNOLA

KESÄ 1944 oli alkamassa. Sotamies Reino Haikon loma oli päättynyt, ja hänen täytyi palata yksikköönsä. Lomalaisryhmässä oli mukana myös muutamia aivan nuoria täydennysmiehiä. He eivät arvanneet millaiseen koetukseen he kohta joutuisivat.

Rajajoen takaa kuului jatkuva kolina, kun joitakin raskaita esineitä siirrettiin paikasta toiseen. Saattoi olla kysymyksessä vaikkapa voimien keskitys. Jotain merkittävää oli tapahtumassa. Rajajoen varralla olevan Er.P 20:n asemienkin kohdalla.

Yksi täydennysmiehistä joutui ensi kertaa vartioon. Kersantti varoitteli häntä kurkkimasta rintavarustuksen yli. Tähystystä varten oli jokaisessa vartiopaikassa periskooppi.

Täydennysmiehen ja hänen toverinsa lähdöstä ei ollut kulunut viittä minuuttia kauempaa, kun hälytyskello soi. Vänrikki riensi katsomaan, mutta palasi pian takaisin ja määräsi pari miestä mukaansa paarien kera. Heidän ilmaantuessaan jälleen näkyviin nähtiin kantajien tuovan kaatunutta. Hän oli tuo uusi täydennysmies. Tummareunainen reikä otsassa.

Kohta tämän tapahtuman jälkeen tärisytti tienoota äkisti alkanut tykistön rumputuli. Onneksi puolijoukkueen korsu sijaitsi harjun suojanpuoleisessa rinteessä. Ammukset jäivät enimmäkseen joko lyhyiksi tai menivät hiukan yli. Miten muiden kävi tässä ensimmäisessä keskityksessä, siitä ei saatu paljonkaan selvää, koska puhelinyhteydet katkesivat. Tykistön tulenjohto toi vähän myöhemmin korsuun radiopuhelimen, mutta se toimi erittäin heikosti. Siitä sitten johtui, ettei oma tykistö paljonkaan vastannut tuleen.

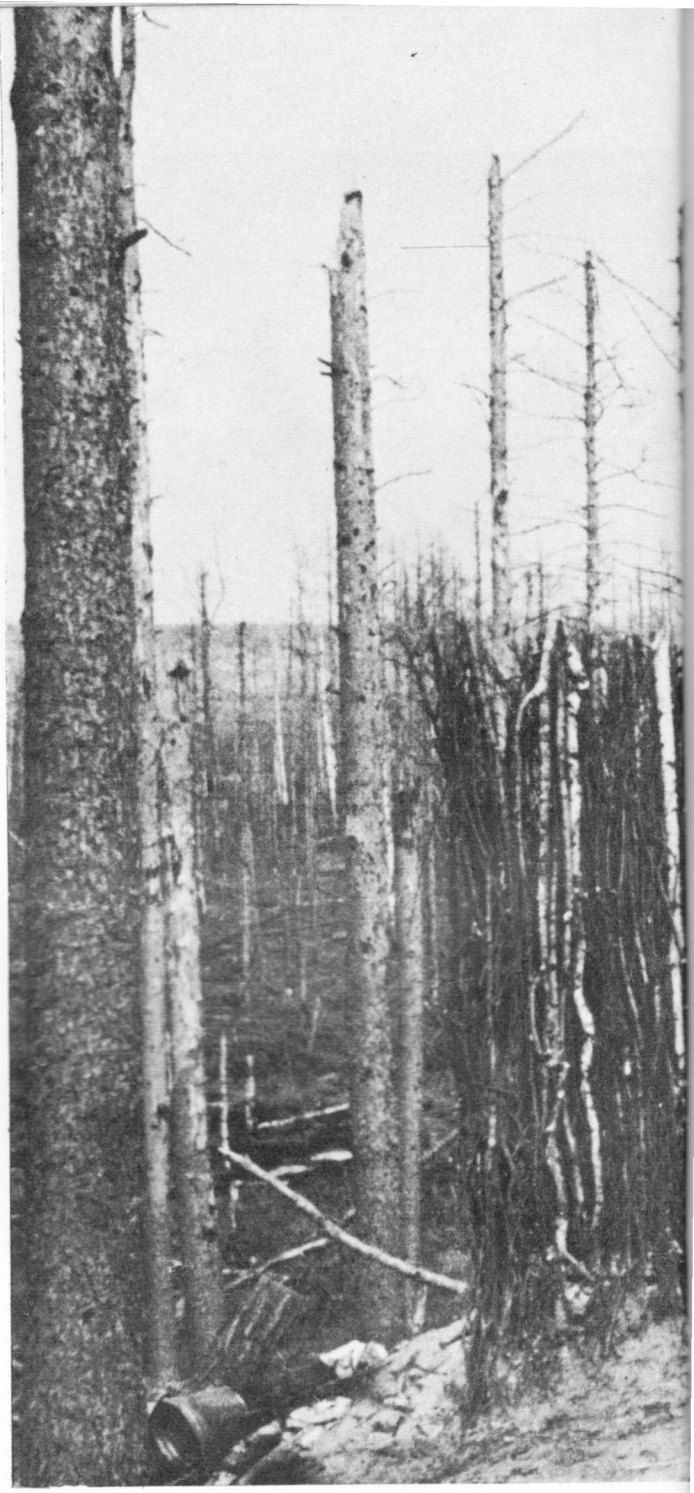

SA-kuva

Taisteluasemien maastoa Rajajoen suupuolella

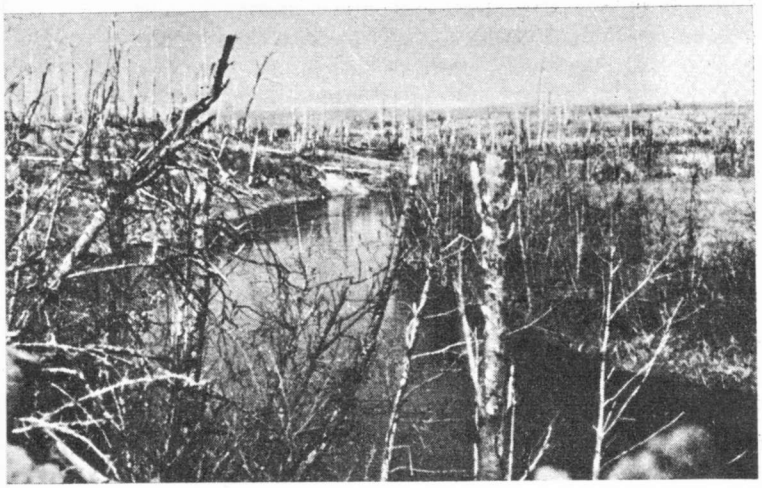

Vihollisuudet jatkuivat seuraavan yön samaan tapaan pieniä taukoja lukuunottamatta. Korsu oli tärissyt jo monta kertaa lähelle tulleista osumista. Vartioiden vaihtaminen oli sujunut tappioitta, vaikka yhteyshauta olikin monin paikoin kranaattien ruhjoma. Aamupuolella tilanne näytti paremmalta. Kenties vihollisen toiminta ei saisikaan tämän vaarallisempia muotoja.

Puolen päivän aikaan kaikki isommat äänet vihollisen puolella vaikenivat pahaenteiseksi hiljaisuudeksi. Sitä kesti muutaman minuutin. Korsussa kaikki höristelivät korviaan. Jotain entistä pahempaa oli tulossa. Kaksi vaiteli-

"Sormenkärjen" etumainen korsu "Käsikähmä"

asta miestä lähti vartioon, ja kohta heidän mentyään palasi kaksi tehtävänsä suorittanutta korsuun. He ryhtyivät laverin reunalla istuen särpimään korviketta. Tilanteesta vaihdettiin muutama ajatus. Muuten oltiin enimmäkseen ääneti.

Ilman ennakkovaroitusta ujelsi vihainen kranaattien rykelmä yli korsun ja putosi muutaman kymmenen metrin päähän notkelmaan, josta alkoi katettu yhteyshauta kummun yli hiekkaiselle tasanteelle. Pudotessaan sirisevien sirpaleiden ääni ei ollut vielä vaiennut, kun tienoon täytti yhtämittainen satojen, ehkäpä tuhansien tykkien pauhu. Korsu tärähteli jatkuvasti ja hiekkaa tirisi hirsien raoista pieninä puroina lattialle.

Vänrikki Telkkä väänsi taas kerran puhelimen kampea. Komentokorsu ei silläkään kerralla vastannut. Tai paremminkin puhelin oli mykkä. Yhteyttä ei oltu saatu aikaan.

Korvia ja hermoja repivä yhtämittainen pauhina turrutti vähitellen ajatukset ja mielen, mutta ei pelkoa. Kaksinkertainen hirsikatto tuskin kestäisi edes kolmituumaisen täysosumaa. He tajusivat jysäyksen vasta muutamaa sekuntia myöhemmin kuin se oli tapahtunut. Korsu oli sakean pölyn vallassa. Sen vähitellen hälvettyä nähtiin osuman jälki: korsun nurkasta paistoi aurinko sisään. Hirret olivat siitä kohtaa siirtyneet paikaltaan. Kranaatti oli räjähtänyt herkkänä heti hirteen kosketettuaan. Miehet kömpivät laverilta pystyyn ja pudistelivat hiljaisina pölyä vaatteistaan. Kukaan ei edes kironnut. Sotamies Kemppaiselle tapaus oli liikaa. Hän olisi syöksynyt ovesta ulos, ellei pari lähintä kaveria olisi käynyt häneen käsiksi. Mies höpötti käsittämättömiä sanoja ja silmät pyörivät päässä. Keskityksen hiukan vaimentuessa pari miestä lähti saattamaan häntä JSp:lle. Ketään näistä kolmesta ei sen koommin nähty.

Haikon ja Suomisen vuoro oli lähteä vartioon. Sitä ennen saapui korsuun pari tykistön tulenjohtueen miestä radiopuhelimen kanssa. He huutelivat kojeeseen lukemiaan ja kuuntelivat välillä, enimmäkseen venäjänkielistä puhetta ja muita häiriöääniä. Vehkeestä ei näyttänyt olevan paljonkaan apua.

Yhteyshauta vartiopesäkkeelle oli jo melko tavalla runneltu. Matkaa ei ollut kuin viisikymmentä metriä. Haikko ja Suominen yrittivät painella sinne avointa kaivantoa pitkin mahdollisimman vikkelästi sortumien ylitse loikkien. Hiekkaa ja rautaa oli kaiken aikaa ilmassa. Onneksi maaperä oli todella pelkkää hiekkaa. Kivien putoileminen niskaan olisi vielä pahentanut tilannetta. He pääsivät onnellisesti perille. Tehtävästään vapautuneet miehet alkoivat hölkytellä korsua kohti.

Uudet vartiomiehet painautuivat poteron seinässä olevaan syvennykseen. He kyyristelivät koloissaan ja odottivat täysosumaa. Siitä huolimatta oli suoritettava myös tähystystä. Vuoronperään miehet tekivät syöksyn periskooppia kohti, huolellinen koko etualan ja sivustoiden tarkastelu ja taas takaisin koloon. Vartiopaikka sijaitsi Rajajokeen viettävän jyrkän rinteen harjalla. Joen vastakkainen puoli maastoa oli samanlaista luonteeltaan. Asemien edustalla kasvoi pensaita. Piti vain muistaa maaston muutama kohouma. Piilopaikkoja ei ollut paljonkaan. Yllätysvaara ei siis ollut kovinkaan suuri. Tärkeintä olisi säilyä hengissä. Tässä suhteessa eivät toiveet olleet kovinkaan suuret. Periskoopista katsoen näytti koko kaivantoalue olevan rusentavan muokkauksen kohteena. Hiekkaa ja puunkappaleita ryöpsähteli kaikkialla ilmaan. Kronstadtin saaret leimusivat kuin tulessa. Ne olivat linnaketykkien suuliekkien valaisemia. Ne ampuivat suorasuuntauksella. Korvia vihlovat ulvahdukset ja melkein samanaikaiset räjähdykset erottuivat muun yhtenäisen jyrinän joukosta. Nämä suuret ammukset tonkivat maahan syviä kuoppia ja tasoittivat kaivannot umpeen.

Isojen tykkien kranaatit kyllä möyhivät maastoa pahasti, mutta mahdollista on, että useimmat vartiomiehet kuolivat monttuihinsa sittenkin pienoisheittimien ammuksista. Niitä tuli tussahtaen kaikkialle. Ne osuivat hyvin tarkasti avoimiin pesäkkeisiin. Hiekkaa sinkoili jatkuvasti kuopan pohjalle ja suoraan silmille, kun vartiomies yritti tarkastella etumaastoa.

Haikko ja Suominen olivat kyyristelleet poterossaan jo toista tuntia. Asemien ja takamaaston röykytys jatkui kiihtyvällä voimalla. Kellon lähetessä 16 sekaantui rumputulen uuvuttavaan jyrinään matalalla lentävien pommituskoneiden pauhina. Ne tulivat mereltä päin ja pyyhälsivät rintamalinjan yli pudottaen pommilastinsa asemissaan kyyröttävien miesten niskaan. Tämän tarkoituksena oli kaiketi musertaa viimeinenkin vastarinta. Arvattavasti lentokoneiden esiintyminen olikin monen kohdalla viimeinen pisara. Materiaalin ylivalta oli liian suuri.

Rintamalinja jatkui vasemmalle verraten yhtenäisenä ja selvästi havaittavana useita satoja metrejä, mutta oikealla sivustalla oli rotko. Tästä syystä asemat oli tällä kohtaa vedetty parisataa metriä taemmaksi. Suoraa yhteyttä taaksepäin ei ollut eikä siis myös oikealle.

Kello läheni seitsemäätoista, kului yli, mutta vaihtoa ei kuulunut. Suominen nykäisi muutaman kerran hälytyskellon narusta. Ketään ei tullut. Kun Haikko hetkistä myöhemmin tähysti vasemmalle, ylitti ruskeapukuinen joukko parastaikaa jokea, kiipesi kaikessa rauhassa rinnettä ylös ja katosi näkyvistä. Kauempanakin näkyi liikettä, vieläpä käveltiin kaivantojen reunoilla. Tähän kaikkeen saattoi olla vain yksi ainoa selitys: vartiomiehet olivat kuolleet monttuihinsa ja korsuissa oleva miehitys oli vetääntynyt taaksepäin — mikäli olivat päässeet. Näin oli-

"Sormenkärjen" maastoa Rajajoella

"Sormenkärjen" tukikohta Rajajoen suulla

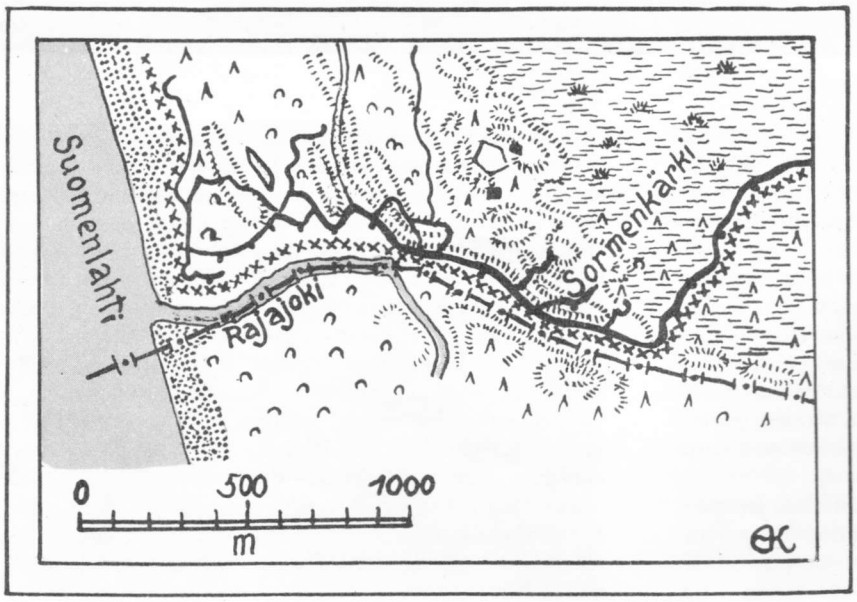

kin tilanne kehittynyt. Korsuista ulos yrittäneet miehet tuhoutuivat osaksi kranaattitulessa, toiset taas vihollisen iskujoukkojen luotisateessa.

Taktiikka näytti olevan sellainen, että suhteellisen pieni ryhmä vihollisia siirtyi asemiimme kranaattitulen tuntumassa ja kukisti mahdollisen vastarinnan. Sitten pidennettiin ammusten kantomatkaa muutamalla metrillä, ja päävoimat tulivat iskujoukkojen perässä. Sen jälkeen tykistö ja lentokoneet alkoivat pommittaa reservijoukkojamme.

Kello oli kahdeksantoista. Vaihdon piti tapahtua tuntia aikaisemmin. Venäläisten tykistö ampui jonnekin asemiemme taakse. Ruskeapukuisia ei ollut näkyvissä, eikä taistelun ääniä kuulunut mistään. Tilanne näytti varsin arveluttavalta. Haikko ja Suominen päättivät luopua odottavasta asenteesta. Jälkimmäinen oli halukas lähtemään tiedusteluretkelle. Edellinen sen sijaan jäi vartiopaikalle.

Suominen palasi yllättävän pian takaisin. Hänen kasvonsa näyttivät rusketuksesta huolimatta kalpeilta ja silmissä oli ilme, joka kertoi pelästyksestä. Kun hän oli varovasti edeten kurkistanut kaivannon mutkasta suoralle osuudelle, pälyili seuraavan kulman takaa vieras naama. Kumpikin vetääntyi sitten säikähtäneenä taaksepäin. Lisäksi hän oli ehtinyt havaita oman korsun katolla vihollisen konekivääri vartiopaikkaansa kohti suunnattuna. Mutta miehitystä siinä ei ollut.

Sekä Haikko että Suominen tunsivat olonsa lievästi sanoen yksinäiseksi. Mahassa oli jokseenkin ilkeä tunne. Vangiksi jääminen tai kuoleminen lähiminuuttien aikana tuntui varmalta. Voisi ehkä yrittää loikata penkan päälle, ja siitä taaksepäin. Järki ei sinä hetkenä oikein toiminut, mutta luotisuihku selkään ei vaikuttanut houkuttelevalta vaihtoehdolta.

Heistä oikealle rotkon reunaan oli noin parikymmentä metriä. Uloimmassa kulmauksessa oli konekivääriasema. He etenivät siihen suuntaan. Vastoin odotuksia siellä oli pari miestä vartioon unohtuneina, kuten he itsekin. Neuvoteltiin mitä pitäisi tehdä. Varsinkin toinen konekivääri-miehistä näytti säilyttävän neuvokkuutensa ja päättäväisyytensä. Hän pyysi Suomisen konepistoolin ja kehotti Haikkoa ottamaan muutamia käsikranaatteja. Tässä lähes toivottomassa tilanteessa hänen mistään piittaamaton rohkeutensa jäi elävästi muiden mieleen.

SA-kuva

Nämä kaksi miestä alkoivat edetä kaivantoa pitkin korsua kohti konekivääri-mies edellä ja Haikko perässä. Jos he kohtaisivat miehitystä, tulisi Haikon heittää vihollisen joukkoon kranaatti tai pari, jonka jälkeen konekivääri-mies syöksyisi vanjojen sekaan. Kapeassa kaivannossa ei kaksi voisi yhtä aikaa käyttää asettaan.

Merkillistä kylläkin, mutta yhteyshaudassa ei ollut ainoatakaan vihollista. Konekivääri sojotti korsun katolla, ja sisältä kuului kova pulina. Peuhkoivat siellä heidän reppujaan. Nyt olisi ollut hyvä tilaisuus painella melkein umpeutunutta kaivantoa taakse päin. Houkuttelevaa olisi myös paiskata ovesta sisään käsikranaatti. Sellaiseen tekoon ei nyt ollut mahdollisuuksia. He eivät tienneet, miten kaukana omat joukot olivat. Sitäpaitsi kaksi miestä oli jäänyt konekivääripesäkkeeseen. Haikon toveri sanoikin tästä syystä: "Odota sinä tässä, minä haen kaverit pois."

Niin hän sitten lähti. Haikko asettui mahalleen puolen metrin syvyiseen monttuun ja tuijotti muutaman metrin päässä olevaa korsun ovea. Sen edessä makasi vänrikki Telkkä kuolleena, samoin hänen lähettinsä. Muita vainajia ei näkynyt. Nämä kaksi olivat rynnänneet ulos kenties ensimmäisinä ja kaatuneet heti luotien lävistäminä.

Kranaatteja räjähteli jälleen joka puolella. Ammukset tulivat nyt omalta puolelta. Jo ennestään pahoin vaurioitunut mänty katkesi keskeltä, ja kappaleita lenteli joka taholle. Korsu vain säilyi täysosumalta.

Sisältä kuului möly entiseen tapaan. Mutta ketään ei tullut ulos. Lieneekö se ollut meikäläisten tykistötulen ansiota. Haikko tajusi tilanteen pahenevan hetki hetkeltä. Paikalta olisi häivyttävä mitä pikimmin. Mutta konekivääri-mies oli mennyt noutamaan niitä kahta kaveria. Loppujen lopuksi kaikki tuntui turhalta. Takamaastokin saattoi olla täynnä vihollisia. Näin ollen juokseminen oli turhaa. Tämän kaiken hän tajusi vaistonvaraisesti. Selvään harkintaan hän ei pystynyt.

Hetket kuluivat. Haikko tähyili korsun oven suuntaan ja asetti konepistoolinsa valmiiksi. Kranaattien putoileminen loppui. Mutta samassa miehet olivat hänen vierellään, ja sitten loikattiin rinnettä alas. Koko ajan odotettiin laukauksia takaa päin. Päästiin laakson tasanteelle. Edessä oli parinkymmenen metrin päässä katetun kaivannon suuaukko. Sen kautta pääsisi harjun yli. Muutama askel vaan ja sitten he olisivat turvassa, mikäli takamaastossa ei olisi vihollisia. Sitä ennen heidän oli kuitenkin pysähdyttävä. Maassa makasi mies vatsallaan. Selkään osunut luoti oli kaatanut hänet siihen. Miesten tarkoituksena oli painella ohi. Mutta kaatuneeksi luullun pää kohosi, ja selkeä ääni sanoi: "Veljet, älkää jättäkö." Sama toistui vielä uudelleen.

He vilkaisivat korsun suuntaan. Vihollisia ei näkynyt. Haavoittunut oli melko kookas mies. Päätös syntyi sanaa vaihtamatta. Konekivääri-mies tarttui pääpuoleen ja Haikko jalkoihin polvitaipeen kohdalta. He kaksi olivat ainoat, joilla oli kylliksi voimaa edessä olevaan urakkaan. Joka ei ole kokenut, ei tiedä miten vaikeaa hervottoman miehen kantaminen on.

He pääsivät ahtaaseen käytävään. Kukaan ei vielä hätistellyt takaapäin. Mutta se voisi tapahtua minä hetkenä hyvänsä. Toisaalta kuolema voisi väijyä edessäkin. He olivat kuitenkin liian turtuneita siitä välittääkseen. Taakassaan heillä oli kylliksi. Käytävä oli tarpeeksi leveä, että mies saattoi kumarassa siinä kulkea. Nyt heillä oli välissään haavoittunut. Kaiken lisäksi käytävässä oli hämärää ja kuumaa kuin leivinuunissa. Etumaisella kantajalla oli vaikeinta. Hänen täytyi polvillaan ryömiä eteenpäin ja kannatella selässään haavoittuneen pääpuolta. Haikko siirtyi sivuuttain hämärästi kumottavaa suuaukkoa kohti. Hänen oikea käsivartensa oli sairaan jalkojen ympärillä polvien kohdalla. Hiki valui virtanaan joka huokosesta, he puhkuivat ja kirosivat epätoivosta. Tuntui siltä, ettei pimeä käytävä milloinkaan lopu. Mitä tuskia haavoittunut sai kärsiä kovakouraisen käsittelyn aikana, voi vain kuvitella. Mutta äännähdystäkään hän ei päästänyt. Kuitenkin mies oli tajuissaan. Tämä seikka havaittiin, kun he vihdoin pääsivät raikkaaseen ulkoilmaan. Sitten kantajat olivatkin kerta kaikkiaan lopussa. Ilman paareja tai muuta kantolaitetta he eivät pystyisi viemään haavoittunutta minnekään. Miehet istahtivat maahan ja huohottivat tarpeekseen. Ketään ei näkynyt, vihollisia sen paremmin kuin omiakaan.

Läheisyydessä oli korsuja, muun muassa komppanian komentopaikka. Sieltä voisi löytyä paarit. Kantajat koettivat selittää haavoittuneelle, että he palaavat varmasti takaisin, mutta mies ei näyttänyt uskovan. Hän jättäytyi jälleen kohtalonsa huomaan. Sairaan katseesta näkyi, että hän uskoi olevansa mennyttä miestä.

Tilanne oli kerta kaikkiaan toivoton, ellei jotain kantolaitetta löytyisi. Ja mitä sen jälkeen...? He eivät tienneet missä omat joukot olivat. Tukikohta oli syvyyssuunnassa pitkä ja kapea. Jostakin kohtaa se kenties oli jo sivustaliikkeellä katkaistu. He etenivät muutaman metrin ja kurkistivat varovasti hiekkakummun sivuitse. Miehiä näkyi lähenevän ketjussa, mutta he olivat onneksi omia. Haikko ja hänen kumppaninsa astuivat esiin kädet varmuuden vuoksi koholla. Onneksi ei heitä sentään ammuttu. Jääkärijoukkue oli lähetetty tiedusteluretkelle. Selitettiin joukkuetta johtavalle luutnantille, että he neljä miestä olivat tulossa omista asemistaan. Lisäksi osoitettiin haavoittuneen olinpaikka. Jääkärit jatkoivat etenemistään, kunnes saivat tulta vastaansa ja palasivat sitten takaisin. Haavoittunut pääsi hoitoon ja selvisi hengissä. Hänen nimensä oli Kallio.

Lyhyen matkaa kuljettuaan neljän miehen ryhmä hajaantui. Suominen ja Haikko poikkesivat erääseen korsuun, josta kuului puhetta. Miehiä makasi laverilla hyvän joukon toistakymmentä. Aselajimerkeistä päätellen joukko ei ollut yhtenäinen. He olivat omista korsuistaan rynnänneet tänne ja olivat kovista koettelemuksista typerty-

Taisteluasemia
Rajajoen seudulla

SA-kuva

neinä asettuneet siihen makaamaan. Joukko oli varusteiltaan puutteellinen. Monet olivat aseettomia, toisilta oli jäänyt entiseen majapaikkaan tarpeellisia vaatekappaleita. Hyvin erilaisia arvoasteitakin esiintyi. Suominen ja Haikko löysivät itselleen laverilta makuupaikan ja asettuivat levolle. Vartioinnista ei kukaan näyttänyt välittävän.

Iltapuolella vihollisen tykistö alkoi jälleen röykyttää kiivaammin. Ammukset putoilivat kuitenkin jonnekin etäämmälle. Jatkuva jyminä alkoi nukuttaa. Koko korsukunta lepäsi vaivoistaan uupuneena. Pelko ja huoli turvallisuudesta oli pitänyt heitä vallassaan aikansa. Nyt oli kaikki yhdentekevää.

Silti varmaan jokainen tajusi, ettei asemissa ollut enää miehitystä. Ne, jotka olivat tällä paikalla asustaneet ja suorittaneet palvelustehtäviään, olivat häipyneet ties minne. Kaivannoissa ei ollut ketään. Tämä korsu oli sen laakson perukassa, joka sivusi Haikon ja Suomisen vartiopaikkaa. Tällä kohdalla ei vihollinen jostakin syystä ollut vielä edennyt. Aamupuoleen, siinä neljän maissa, Haikko heräsi. Hän tunsi itsensä virkistyneeksi, mutta samalla vaisto alkoi varoittaa vaarasta. Hän istahti laverin reunalle ja sanoi kuuluvalla äänellä: "Eiköhän ole korkea aika lähteä ulos." Kukaan ei sanonut siihen mitään. Suominenkin nukkui edelleen. Haikko siirtyi ovelle. Aurinko paistoi kirkkaasti, silti oli vielä viileätä. Ketään ei näkynyt. Käsiaseet rätisivät kiivaasti sillä suunnalla, josta omia joukkoja saattaisi löytää. Pitkä ja hoikkavartaloinen vänrikki astui korsusta ulos. Hänen kädessään oli konepistooli. He seisoivat hiekkaisella tasanteella. Edessäpäin sijaitsi pieni kumpu, jonka taitse johti polku kaivantoon.

Vänrikki hihkaisi korsun sisäpuolelle kehoittaen miehiä tulemaan ulos. Ketään ei kuitenkaan näyttäytynyt ovella. Sen sijaan kumpareen takaa ilmestyi näkyviin kaksi ruskeapukuista venäläistä kiväärit hihnasta olalla. Huomatessaan suomalaiset he pysähtyivät. Kaikesta päättäen kohtaaminen häkellytti tulijat. Vänrikki toimi ripeästi. Hän suuntasi konepistoolinsa vihollista kohti, mutta ase ei lauennutkaan. Hiekka esti liikkuvia osia toimimasta. Venäläiset eivät tehneet elettäkään ottaakseen kiväärinsä esille. Haikon konepistooli päästi lyhyen päräyksen, mutta pieni niittoliike jäi tekemättä. Toinen ruskeapukuisista horjahti. Toveri piti häntä pystyssä, ja he alkoivat perääntyä kummun suojaan. Jostakin syystä ei Haikko uudistanut ampumistaan. He katselivat vihollisen perääntymistä. Kun he katosivat näkyvistä, vänrikki osoitti Haikon vyöllä riippuvaa käsikranaattia. Tarkoitus oli selvä. Haikko iski sytyttimen aseensa puuosaan ja lennätti sen osuvasti kummun taakse. Jyrähdyksen jälkeen he odottivat hetkisen, mutta ketään ei tullut näkyviin. Vihollisen konekiväärin luodit alkoivat viuhua heidän ympärillään. Täytyi kiireesti suojautua. Korsusta ei ketään tullut ulos, ja sinne he jäivät. Lyhyitä syöksyjä tehden vänrikki ja Haikko pääsivät lähemmäksi omia joukkoja. He joutuivat tuon tuostakin pysähtymään, kun tulitus sivustoilta oli liian ankaraa. Matkan aikana konepistoolin lippaat tyhjenivät. Kerran he saavuttivat viivytysporukan, mutta kun hyökkäysvaunut ilmestyivät näkösälle, alkoi jälleen yleinen perääntyminen. Jossakin vaiheessa heidän tiensä erkanivat. Haikon mieleen jäi vänrikin rohkaiseva hymy, kun tilanne näytti oikein kiperältä.

Terijoen valtatielle oli asetettu partio ohjaamaan miehiä kokoontumispaikkoihin. Myöhemmin hajaantuneet ja taistelukyvyttömät osastot siirrettiin Vammelsuun takamaastoon.

onhan meillä

KANSALLISPANKKI

ja se onkin pojat sellainen tukikohta, että raha-asioissa kyllä pärjää. Kun nykyisin on maksuja monelle taholle, ei tarvitse juosta niitä makselemassa, senkun vaan pitää rahat tilillä. Kyllä ne siellä Kansallispankissa hoitavat maksut ja monet muut asiat niin kuin sovitaan. Ja kun se on iso pankki, se on myös tukeva tuttava.

KANSALLISPANKKI

siellä aina ystävä

Vuodenvaihteen 1941/42 jälkeen venäläiset yrittivät vallata Limosaaren, mutta tämä tehtävä heiltä epäonnistui. Silloin he aloittivat suurisuuntaisen sissitoiminnan Äänisniemellä, jossa ratsuväki Limosaaren reissunsa jälkeen majaili pääasiassa varmistustehtävissä.

Näistä venäläisten selustaamme tekemistä sissioperaatioista jouduimme kärsimään tuntuvasti, koska käytössämme olevat voimat olivat vähäiset ja sissitoiminnan alue oli tavattoman laaja sekä koska venäläisten keskuuteemme lähettämät partiot olivat melkoisen vahvoja. Oli ymmärrettävää, että vähäisin voimin sellaisten tuhoaminen sissitaisteluissa oli hankalaa ja sen vuoksi useinkin tyydyimme vain yhteyden pitoon vihollispartioon ja valvomaan ja estämään sen aikeet.

Olimme siten erään kerran olleet kokonaisen vuorokauden ajamassa takaa suurta vihollispartioa, kun saimme illalla miesten vaihdon ohittaessamme juuri sitä kylää, josta olimme vihollisen eteemme ottaneet. Uusi joukkue oli melkein kokonaan eskadroonamme siitä osasta, joka tänne oli komennettu. Nyt se lähti vihollisen jälkeen, ja me väsyneet jäimme kylään lepäämään.

Jos oikein muistan ja osaan kylän nimen kirjoittaa, se oli Marsosina, Äänisen niemellä lähellä Velikaja Nivaa, jossa ratsuväen esikunta silloin oli.

Olimme todellakin niin väsyneitä, ettei meitä tarvinnut monesti komentaa nukkumaan, ja niinpä vetelimme kohta kylään päästyämmme ruokailun jälkeen parhaita unia, kun vartiomiehen automaattikivääri alkoi hyvin käskevästi paukkua pimeässä illassa. Olimme puolipukeissamme, ja sellaisessa tilanteessa, jonka tiesimme nyt olevan edessä, ei meillä ollut aikaa eikä kellään haluakaan viivyttelyyn, jotta olisimme pukeutuneet, vaan jokainen hyppäsi makuusijaltaan ja riensi yhtä oikona ulos ase kädessä.

Vihollisen monisatainen partio, sama jota olimme vuorokauden ajaneet ja jonka olimme irroittaneet juuri tästä samasta kylästä, jossa se oli lepäillyt venäläisväestön hyvässä hoivassa, oli nyt nähtävästi pyrkimässä takaisin samaan lepopaikkaansa. Se oli onnistunut eksyttämään takaa-ajajansa pimeässä metsässä ja oli nyt tulossa ainakin joukkonsa osalta lepäämään. Vasta myöhemmin meille selvisi, että vihollinen oli erehdyttänyt takaa-ajajiaan, niin että osa partiosta oli takaa-ajettavana ja osa oli irroittautunut takaa-ajajistaan saadakseen levätä ainaisesta takaa-ajosta väsyneenä. Tällaista taktiikkaa käyttivät venäläiset sinä talvena useinkin. Sen jouduimme heiltä oppimaan ja pitämään varamme, ettei edessämme olevasta joukosta osa pääsisi livahtamaan.

Vihollinen oli nähtävästi siinä uskossa, että kaikki kylään tulleet suomalaiset ovat heitä takaa-ajamassa, koska-pa he tulivat yli jään niin varomattomasti niemessä olevaan kylään. Suomalainen vartiomies oli ensin luullut heitä omaksi joukoksi arvellen, että vihollinen on heiltä päässyt pimeässä karkuun ja että joukkue on tulossa yöksi majoituspaikkaansa. Vasta kun vihollinen oli aivan kylän rannassa, vartiomies huomasi joukon suuruudesta, ettei kylää kohti hiihtävä joukko voi olla omia, sillä omiksi heitä oli liian paljon, ja niin hän avasi tulen aivan vihollisen nenän edessä rantapuskasta.

Kukaan ei tarvinnut ohjeita, sillä jäällä oli kova vilske vihollisten keskuudessa, kun aseet alkoivat paukkua oikein olan takaa ja ohjeista ei ollut väliäkään. Jokainen tiesi tehtävänsä ilman niitäkin. Kauempana olevat viholliset tukivat tulellaan etumaisten perääntymistä, ja niin tappelu jatkui jonkin aikaa. Koska maali oli jäällä hämärässäkin kohtalaisen hyvin näkyvissä, antoivat pojat aseittensa soida senkun vain kerkesivät, joten patruunain

ERIK VÄNTTINEN

OMA PIKA PURI

hukka oli suuri. Kukaan ei tappelun tiimellyksessä tullut huomanneeksi, ettei meillä ollut muuta kuin mukanamme olevat patruunat, joitakin kymmeniä kappaleita miestä päälle kivääreissä ja kaksi tai kolme lipasta niissä muutamissa konepistooleissa, jotka olivat joukollamme.

Vasta kun yksi ja toinen alkoi huudella patruunoita, tajusimme mihin olimme joutumassa ja ainakin jos sen vihollinen saisi tietää, olisi karkuunlähtö edessä, sillä vihollinen oli hyvin aseistettu ja niin suuressa joukossa riittäisivät patruunat. Kohtalomme olisi sinetöity, jos tulen lo-

Talo Velikaja Nivassa
Sungun niemellä suomalaisten käytössä

KIVÄÄRI

pettaminen paljastaisi viholliselle sen, että meillä ei olisi enää millä vastata tuleen.

Olimme todellakin jo muutamien kiväärinpatruunoiden varassa, niin että joukossamme syntyi liikehtimistä, kun jokainen tajusi tilanteen koomillisuuden. Meillä oli kaikki valtit takanamme karkoittaa vihollinen nenämme edestä, johon se oli pimeänhämärässä ja vartiomiehen erehdyksen vuoksi päässyt, mutta meillä ei ollut enää patruunoita ja siten kaikki valtit tässä taistelussa kääntyisivät näillä minuuteilla vihollisen avuksi. Tilanne oli todellakin niin tuskallinen, ettei hermoileminen ollut kaukana puolialastomasta joukostamme, joka oli asemissaan rantatöyräällä palellen ja odottaen mitä tuleman piti, sillä emme pystyneet vastaamaan vihollisen tuleen enää kuin muutamilla kiväärinpaukauksilla.

SA-kuva

Vihollinen levittäytyi taistelun aikana niin, että saimme tulta jo sivustoiltakin, eivätkä jäällä olevat viholliset tehneet elettäkään irroittautuakseen meistä, vaikka sillä olisi ollut siihen mitä parhaimmat mahdollisuudet, sillä me emme pystyneet sitä enää tulellamme häiritsemään. Muutamia tuskallisia minuutteja kului ja vihollinen paukutteli asemiimme jäältä. Meillä oli tallissa muutamia kuormahevosia, ja joku hevosmiehistä huomaten tilanteen kestämättömyyden meni valjastamaan niitä päästäksemme karkuuun, jos tilanne niin vaatisi. Ne joilla ei ollut enää patruunoita, menivät sisälle pukeutumaan, etteivät puolialastomina joutuisi karkumatkalle ja niin rannalla oleva joukko harvenemistaan harveni. Olimme jo todellakin siinä vaiheessa, että "se on jalkojen vika, jos saamme selkäämme". Sen tajusi jokainen joukostamme. Kesti muutamia tuskallisia minuutteja, jolloin odotimme jokainen sekunti, että vihollinen lähtisi jäältä tulemaan kyläämme, jota emme millään voisi estää ja niin olisi meidän ajoissa lähdettävä käpälämäkeen, että saisimme edes vähänkin etumatkaa, jos vihollinen alkaisi liikehtiä kohti asemapaikkaamme.

Meistä jokainen mittaili jo sielunsa sopukoissa juoksuja hiihtovoimiaan näinä muutamina tuskallisina hetkinä ja mahdollisuuksia siitä, kykenevätkö ainakaan ne, jotka ovat puolipukeissa, menehtymättä tällaisessa pakkasessa menemään esikuntaan saakka, johon oli matkaa noin viisitoista kilometriä.

Vihollinen ammuskeli harvakseen asemiimme ja alkoi liikkua jäällä. Huomasimme, että jotain tärkeää on nyt tapahtumassa. Vihollinen joko lähtee rannaltamme tai sitten se tulee suoraan asemiimme, jos on tajunnut missä asemassa me olemme, kun patruunamme ovat lopussa.

Jokaisen rannalla olijan silmät olivat tiukasti naulittuna viholliseen, joka kasaantui aivan asemiemme edessä jäällä suureksi epämuotoiseksi parveksi. Odotimme jok'ikinen sekunti sen lähtevän kohti kylää. Muuta käskyä ei meille olisi tarvinnut irroittautumiseen, sen rannalla olijat tajusivat, ettei viitteiden antaminen ole hyväksi ja niin jokainen pysytteli paikoillaan nämä ratkaisun hetket.

Juuri kun vihollinen oli kasaantunut noin kahdensadan metrin päähän jäälle suureksi parveksi, jossa varmaan tehtäisiin päätös ja ratkaisu olisi hetken päässä, juoksi yksi hevosmiehistämme rantatörmälle kädessään venäläinen pikakivääri "Emma" ja kainalossa kaksi lipasta aseessa olevan kolmannen lisäksi. Kukaan ei puhunut mitään, sillä jokaisen tajunta sanoi, mitä nyt oli tehtävä ja nopeasti. Eräs alikersantti otti aseen mitään puhumatta hevosmieheltä ja oli siinä silmänräpäyksessä "ampuma-asennossa maaten" ja pikakivääri alkoi syöstä tulta kohti vihollisparvea jäälle. Uusi hajaantuminen ja uudet uhrit vihollislaumasta tekivät sen aikeet tulla kyläämme tyhjiksi ja niin olimme pelastetut joko varmalta tuholta tai pitkältä ja vaivalloiselta pakomatkalta.

Ei kukaan tiedä, mistä tämä venäläinen pikakivääri oli rekeen tullut, josta sen sattumalta tilanteen kireimmillään ollessa tämä hevosmies löysi. Luultavasti se oli joltakin vihollisjoukolta näissä sissitaisteluissa sotasaaliiksi saatu ja heitetty rekeen, mutta kun hevosmiehetkin vaihtuivat, niin sen siellä olosta ei sillä kertaa oltu tietoisia ja niin oli tämän tuntemattoman pikakiväärin ansiona pelastaa meidät kovalta kohtalolta, johon olimme joutumassa.

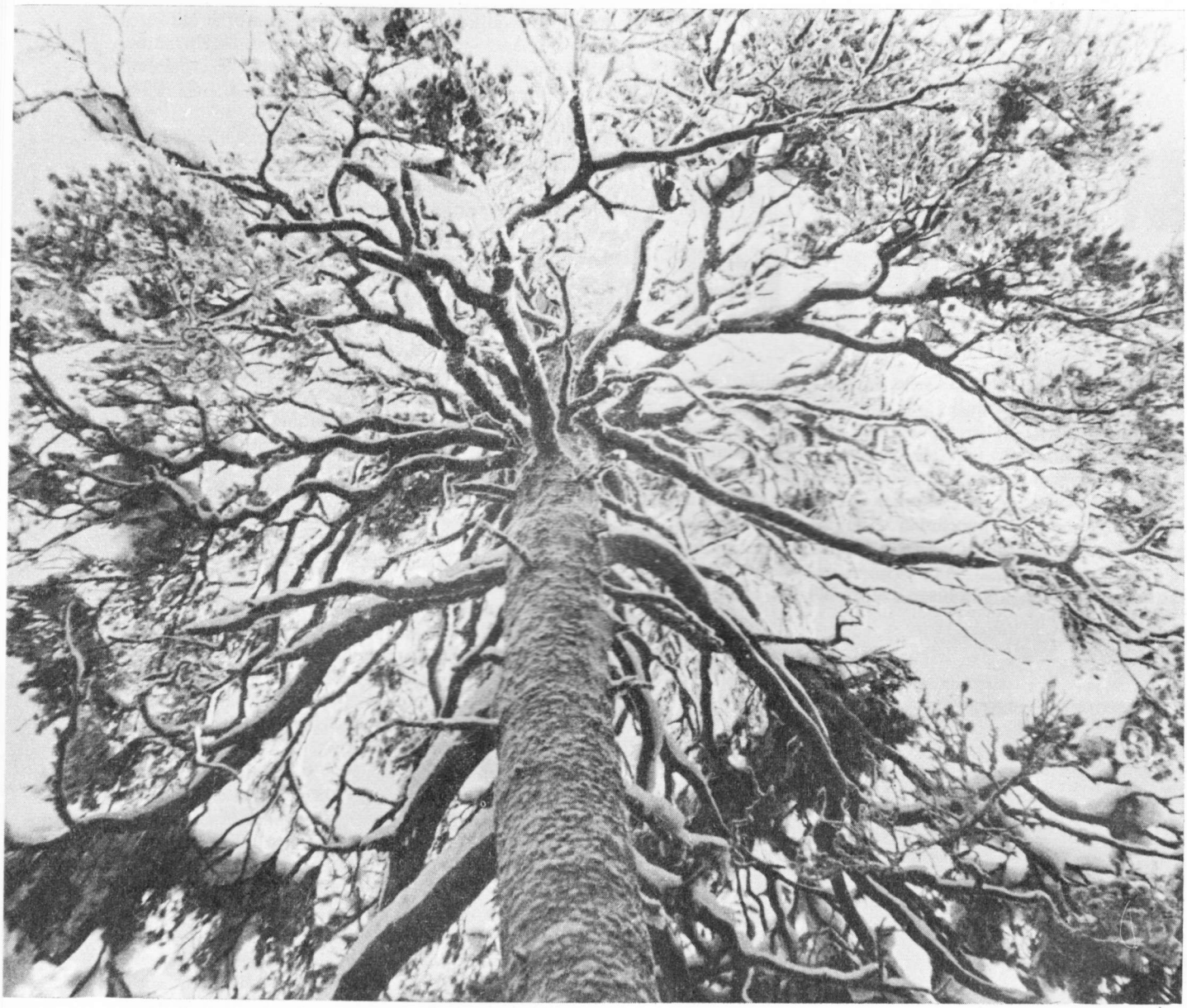

SA-kuva

Kun vihollisia metsästettiin puista

REINO SUONPOHJA

HYÖKKÄYSVAIHEEN aikana, sen jälkeen kun osastomme oli vallannut Kivennavan ja oltiin takaa ajamassa lyötyä, epäjärjestykseen mennyttä vihollista, oli saavuttu erääseen isoja kuusia kasvavaan metsikköön, jonka katsoimme hyvin suojaiseksi ruokailupaikaksi. Niin alettiin ruokailla metsikössä miesten ollessa hyvin hajallaan. Silloin alkoi aina pienin väliajoin tulla kiväärin luoteja, jotka arvelimme jostakin kaukaa ammutuiksi harhaluodeiksi. Siinä sattui silloin erään miehen syödessä, juuri hänen laittaessaan ruokaa lusikalla suuhunsa, että hän sai samanaikaisesti kiväärinluodista osuman suuhunsa. Luoti oli niin nopeasti kuolettava, ettei mies mitään ehtinyt puhumaan eikä edes lusikkaa ottamaan pois suustaan. Kun tämän jälkeen aloimme epäillä, että vihollisia olisi jossakin väijyksissä, niin aloimme heti tutkia ympäröivää metsikköä. Pian saimmekin havaita, että vihollisia oli kiipeillyt isoihin, tuuheisiin puihin, olipa heitä joissakin puissa kaksikin. Nyt alkoi oman miehen kaatumisesta vihastuneena heti vihollisen metsästys ja pian vihollisia putoili puista, kuin konsanaan haulikolla ammuttuja oravia. Nopeasti puhdistettiin puut vihollisista ja voitiin jatkaa ikävästi keskeytynyttä ruokailua.

Lotat lentäjien apuna

IV AK:n lottia vapaavuorossa. Taustalla heidän asuntolansa Värtsilän palokunnantalolla

TUURE HANNULA

VÄRTSILÄ muodostui laivueellemme (Le.Lv.42) eräänlaiseksi kodiksi, jos nyt niin voisi sanoa sota-ajasta puheen ollen. Tosin olimme sieltä pitkiäkin aikoja poissa komennuksilla, milloin missäkin kentällä, mutta ennemmin tai myöhemmin aina kotiuduimme takaisin tähän tutuksi käyneeseen tukikohtaamme. Ehdimme olla kolmisen vuotta Värtsilässä ja monet kasvot sieltä muistuvat vieläkin mieleen kymmenien vuosien jälkeen. Ei vähiten lotat, joita oli monenlaisissa tehtävissä yleensäkin armeijan apuna. Tukikohdassamme heitä oli keittiöllä, esikunnassa ja puhelinvälittäjinä.

Oman lukunsa ansaitsevat Ivak:n lotat kentän lähellä Värtsilän kylässä, jossa heillä oli vartiopaikkansa. Keittiö- ja iv.lotat olivat niitä, joiden kanssa jouduimme päivin ja öin tekemisiin, sillä eivät varmaan jääneet aivan muutamiin kertoihin öisetkään pommituslennot. Täytyi herätä kello kahdenkin aikoihin, koska kukaan ei viitsinyt tapella tyhjällä vatsalla. Keittiölotilla oli herätys sitäkin aikaisemmin. Myös ilmavalvonnan täytyi olla tietoinen reissuistamme ja sinne täytyi soitella omakoneviestit. Mutta nämä tytöt päivystivätkin ympäri vuorokauden vartiotornissaan kansakoulun katolla, ja majapaikassa palokunnan talolla oli keskus, jossa tietenkin oli toinen päivystäjä. Varsinkin vartiovuorot kovilla pakkasilla yksin tornissa olivat kovanlaista, hermoille käypää puuhaa.

Vaikkei hiljaisina vuosina lentotoiminta niin vilkasta ollutkaan, niin aina siellä taivaalla joku hiippailija liikkui yön pimeinä hetkinä desantteja tiputtelemassa, ja nämä oli tärkeätä saada paikannetuiksi. Siinä tehtävässä iv.lotilla olikin oma tärkeä osuutensa. Olipahan muutamia pommituksiakin aamulla varhain tai sitten yksinäinen PE-2 painatteli yläkorkeuksissa tukikohdan yli valokuvaten ja tipauttaen umpimähkään pari "paukkua" kentän tuntumaan. Tämä oli sitä "leipätyötä" silloin, mutta ihminen kaipaa muutakin kuin työtä ja niinpä viihdytyskiertueetkin muistivat silloin tällöin poiketa luonamme. Jos eivät muistaneet, niin omassa porukassakin oli kykyjä tähän hommaan ja niin pistettiin omasta takaa joskus viihdytys-

Värtsilän lotat tutustumassa kentällä käymässä olevaan Curtiss-hävittäjään

ilta pystyyn tietenkin Ivak:n lottien avustamana.

Kun sitten rintamalinjat alkoivat liikkua, jouduimme siirtymään toisille kentille ja sinne jäivät iv.lotat hoitamaan omaa tärkeätä tehtäväänsä. Hävittäjälentäjät "valtasivat" tukikohtamme ja meidän tiemme vei sisämaahan päin. Keittiölotat, jotka kuuluivat laivueemme henkilökuntaan, seurasivat tietenkin mukana. Mutta ei aina tarpeeksi nopeasti, kuten kerrankin sattui Lapin sodan aikana. Tullessamme pommitusretkeltä radio rupesi yht'äkkiä kutsumaan ja antoi kylmän määräyksen laskeutua Pudasjärvelle. Olimme lähteneet Paltamosta ja sinne jäivät kaikki "tykötarpeet", paitsi ne mitä oli yllä. Pudasjärvelle ei ollut ehtinyt tulla muuta kuin poltto- ja voiteluainevarastoja, joita kuljetuskoneet sinne toimittivat. Tärkeintähän oli tietysti, että moottorit pyörivät, mutta oma laitamme ei ollut aivan niin hyvin, koska keittiö oli poissa. Ja poissa se pysyikin lupauksista huolimatta liian kauan. Joku onnellinen oli älynnyt ottaa mukaansa muutaman palan "vaneeria" ja se oli silloin kovaa valuuttaa. Siitä riitti pieni pala itse kullekin ja puolukoita keräilimme metsästä jälkiruoaksi. Välillä kuuntelimme korvat hörössä surinaa, joko kuljetuskone alkaisi olla tulossa. Ei kuulunut. Siellä istuskelimme mättäillä ja kannon nenissä purnaten ja kiroillen hidasta huoltoa. Kun mieliala alkoi jo olla nollassa ja nälkä huipussa ja jotkut hirtehiset suunnittelivat kannibaliksi ryhtymistä, kuului etäistä surinaa, joka voimistui ja tuota pikaa laskeutui Aerolta "lainattu" kuljetuskoneeksi muutettu "Sisu" kentälle. Se ei kunnolla ehtinyt pysähtyä, kun olimme sen piirittäneet ja ensimmäinen leipäpaketti kuvannollisesti revittiin hajalle ja harvoin näkee hartaampia ruokailijoita kuin silloin.

Kenttäkeittiökin sieltä ilmestyi näkyviin lottineen ja pian saatiin lämmintä ruokaa. Elämä hymyili taas täysin naamoin, ja keittiölotat olivat yläpuolella kaikkien muiden.

SIIRI-ELISA NIEMINEN

AVAIN

KIRJOITETTIIN vuosi 1943. Valvoin Pälksaaren Sotasairaalan V osastolla. Kuu jossakin leikitteli varjoilla ja minun haavehauraat ajatukseni purjehtivat kuutamossa vailla äärtä ja pohjaa. Vain poikien tasaisen rauhallinen hengitys elävöitti yön hiljaisia hetkiä, joista olin paljon oppinut pitämään, niiden itsetuntemusopetusten ja vastuun vuoksi.

Ajattelin osastoni erästä potilasta. Kuukauden valvottujen yönhetkien käytöstä tein tiliä tämän viimeisen yön, viimeisten ohikiitävien minuuttien kiihtyvässä saatossa ja olin epämääräisen ristiriitainen. Vivahderikkaat ajatukseni ajoivat toisiaan takaa kuin metsästäjät saalistaan tässä noitamaisessa kuutamossa, jossa varjot valjuina läikkyivät ja epätodellisuus astui todelliseen hahmoon.

Tuo potilas saapui osastolleni kaksi viikkoa sitten ja suljettiin yksityishuoneeseen. Suuri, raskas avain laskettiin tyhjään käteeni tuona iltahetkenä, jolloin saavuin osastolleni ja vastuu hänestä pantiin hartioilleni. Tehtävän antoi itseäni vanhempi lottasisar:

— Elisa, sinulla on nyt raskaampi vastuu kuin koskaan. Mutta muista, että olet lotta ja että olet h y v ä l o t t a . Opi rakastamaan häntä. Se on tehtävämme. Kaikki muu on toisarvoista.

Vaieten suljin avaimen käteeni. Raudan kosketuksen tajutessani, tunsin heikkoutta, jota en saanut näyttää. Punnitsin sitä ja ajattelin sen taakse kätketyn elämän arvoitusta. Elämän, joka hoitooni uskottiin, käsiini annettiin ja jota minun tulee r a k a s t a a . Olin nuori ja ehdoton. Tunsin vain yhden tien: selvän ja mutkattoman. Viisaasti oli siis lottasisareltani Kerttu Waiheelta palauttaa mieleeni Lottien "Kultaisten Sanojen" ohjeita ennenkuin luovutti uuden tehtävän.

Ajattelin osastoni 60 rintamalta saapunutta sotilaspotilasta. Vammoissaan tyyninä lepääviä. Heihin nähden kahden loistavan lauseen soveltaminen ei tuottanut vai-

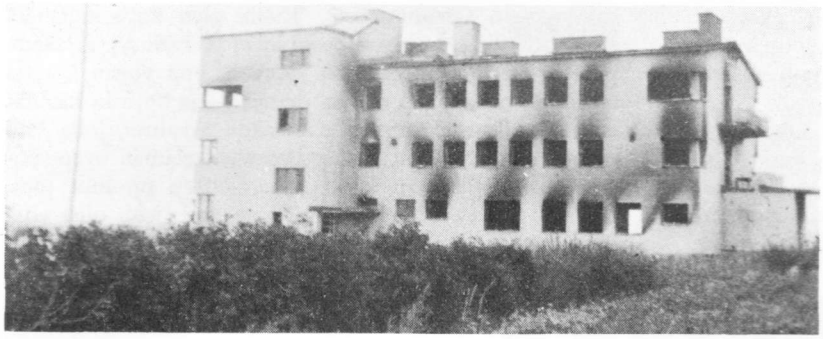

Pälksaaren sairaala

keuksia. Se oli itsestään jotenkin täysin selvää. Juuri tähän selvään käsitteeseen heitettiin voittamattoman suurena kysymysmerkkinä tuo uusi tehtävä, jota en totisesti ymmärtänyt, mutta jota silti tuli rakastaa! Kapinallisesti tiedustelin: miksi, mitä varten? Nostin avainta. Sen taakse kätkettyä arvoitusta mietin. Äkkiä kuin ruoskan satuttamana ranne vaipui — sietämättömän tuskallisesti tajusin koko totuuden: isänmaan kavaltaja! Oppisinko edes sietämään häntä. Tunsin riipaisevana rintamapotilaitteni hengityksen.

Niukkasanaisena suoritin tuona iltana kierrokseni potilashuoneissa, toivottaen "hyvän huomeneni" merkiksi saapumisestani vartiopaikalleni.

Vuorollaan saavuin kätketyn elämän oven taakse, jossa ovipieleen nojaten kuuntelin tuntemattoman hengitystä. Väänsin hiljaa lukon auki ja olin hetkessä kasvokkainen oudon maailman kanssa.

Siinä hän lepäsi suurena ja rotevana, voimakasrakenteisena jo keski-iän saavuttaneena keuhkovammaisena valkoisten lakanoitten välissä ja hymyili minulle. Ojensin käteni ja selitin pitäväni hänestä huolta yön aikana.

Tänä ensimmäisenä yönä hän ei tarvinnut apuani. Ja hyvä oli, ettei tarvinnut. Tarvitsin aikaa ymmärtääkseni jollakin tavalla, miksi hän oli linjan toisella ja minä sen toisella puolen.

Kun toiset nukkuivat osastollani syvää, rauhallista unta, tämän avaimen taakse kätketty elämä valvoi kauan ja pitkään. Hänen seurassaan valvoivat valokuvakehyksissään kaksi kaunista lasta ja vaimo. Siinä oli hänen ajatustensa keskipiste. Mutta oli toinenkin syy, miksi tuntemattoman outo elämä valvoi. Hänen sieluunsa oli sarastamassa aamu, jonka valossa hän näki oman onnettomuutensa. Tätä tietoisuuteen kohonnutta taakkaa eteenpäin raahatessaan, hän yritti löytää liittymäkohtia oman kansansa piiriin. Näinä raskaina, tummina, saumattomina öinä, jolloin hiljaisuus lepäsi läpipääsemättömänä potilashuoneissa ja käytävillä, hän kamppaili oman elämänsä tarkoituksen tai tarkoituksettomuuden ja Kohtalonsa arvoituksen selvittä-

Haavoittuneita sairaalan pihalla

SA-kuva

miseksi itselleen. Tänä iltana hän kääntyi puoleeni:

— Sisar, sanokaapa minulle totuus: miksi tuotte kukkia pöydälleni, vaikka lottana hyvin tiedätte, etten ansaitse niitä. — Katsoin ystävällisesti:

— Siksi, että pidän teistä kansani jäsenenä. Olette potilaani. Lisäksi uskon vaimonne menettelevän samoin, jos hänellä olisi tähän tilaisuus.

Yhteen puristetut huulet värähtivät ja silmäluomien epätasainen kamppailu osoitti voimakasta sisäistä tunneryöppyä. Hiljaisesti hän sopersi:

— Olen tuntenut sen. Lottana teiltä en odottanut mitään. Minulla oli sellainen kuva järjestöstänne, että se hyväksyy vain samanmieliset. Täällä olen korjannut tätä erehdystä. Te lotat olette osoittaneet ystävällisyyttä, olette tulleet maailmaani ystävinä. Toivon, että voisin korjata sen, mitä olen tähän saakka tehnyt — ja oppisin käsittämään tavallanne: minun isänmaani. Avainta, jolla olin monta kertaa sulkenut tuntemattoman elämän oven, puristin lämpimämmin. Olin kauan sitten oppinut pitämään tästä kansani eksyneestä jäsenestä, joka olisi yhtä hyvin voinut olla veljeni, isäni, puolisoni, joka ei oman elämänsä kaaoksessa suoraa tietä ollut löytänyt — yrittäessäni käytännössä toteuttaa lottien kahta vaikeaa lausetta.

"Kipusisar" avustaa kirjeen laatimisessa

SA-kuva

Mielelläni olisin suonut hänelle liikkumisvapautta, mutta tiesin velvollisuuteni ja hän tunsi sen myös. Tänä viimeisenä yönä koetin selvittää itselleni: miksi niin monet kansani jäsenistä joutuivat kulkemaan raskaiden rikosten, erehdysten ja pettymysten kautta kärsimysten runsaisiin vuorovesiin, ennenkuin sarastavan aamun löytävät? Ja miksi monien meistä oli astuttava tuomarin raskaissa saappaissa? Omassa sisimmässäni tuomari oli saanut väistyä, kahden viikon yönhetkien, kätketyn ja selvyyttä kohden kamppailevan elämän tuskaa seuratessani.

Ennenkuin viimeisen kerran avasin aamutoimilleni kätketyn elämän oven, oli minulle vihdoinkin selvinnyt, miksi Lottien Kultaisten Sanojen viidenneksi lauseeksi oli muotoiltu vaikea: Ole hyvä! käytännössä toteutettavaksi. Ja kun aamu täydeltä terältään sarasti, sarasti myös sieluuni vapautunut tietoisuus toisen lauseen mahtavasta voimasta: Opi rakastamaan maatasi ja k a n s a a s i !

T ä n ä päivänä siunaan lotta Kerttu Waihetta, tätä turkulaista mielisairaanhoitajaa, jolla oli psykologista silmää auttaa nuorempaansa löytämään sodankin keskeltä ihminen — vieläpä vihollisleiristä tulleesta.

Vuoden 1968 kirjoituskilpailumme osanotto ja palkinnot

Kansa taisteli -lehti julisti viime marraskuussa Talvi- ja Jatkosodan sotakokemuksia koskevan kirjoituskilpailun tarkoituksena koota talteen ja julkaista sekä tuleville sukupolville säilyttää kertomuksia ja kuvauksia lukemattomista teoista, jotka vielä elävät mukana olleiden muistissa.

Kilpailuun osallistui 231 kirjoitusta, joten osanotto oli erittäin vilkas ja ansaitsee osanottajille parhaat kiitokset.

Kaikista julkaisukelpoisista kirjoituksista, joita palkinnon saaneiden lisäksi oli suuri joukko, jaetaan julkaistaessa aikanaan kirjoituspalkkio. Mukana olevista valokuvista suoritetaan myös korvaus.

Palkinnot jakautuivat kirjoituksista seuraavasti:

500:— **Lauri Leikkonen,** Virolahti, "Päiväkirjan kertomaa Viitavaarasta"
300:— **Eino Karppinen,** Vääksy, "Uudenvuoden lahja"
200:— **Väinö Hahtela,** Kumpuranta, "Syvärin yläjuoksun ylitys 6.10.1941"
50:— **Erkki Kemppi,** Parkano, "Tää on viimeinen taisto"
50:— **Niilo Jarnamo,** Sauru, "Taistelu Virtain kannaksella"
50:— **Erkki Holkeri,** Lahti, "Muuan suomalainen kivääripataljoona"
50:— **Helge Blomqvist,** Dragsvik, "Panssareiden seassa"
50:— **Kaarlo Valkonen,** Rautavaara, "Kuolemanpainia partisaanien kanssa"
50:— **Onni Kuuluvainen,** Lohja, "Tuurissa se oli"
50:— **Onni Kuuluvainen,** Lohja, "13 minuuttia..."
50:— **O. A. Heikkinen,** Liikasenvaara, "Marssikäsky Stalingradiin"
50:— **Pauli Tuomikoski,** Nurmo, "Nurmolainen ratsuväki Talvisodassa"
50:— **Lauri Ala-Jääski,** Enäjärvi, "Sotasairaalan arkea"

Seuraavat kirjoittajat saivat lehtemme vuosikerran lahjakortin:

Tauno Pukka, Hoikankangas, "42.Rj.K:n hyökkäys Liistepohjaan"
Eelis Seppälä, Salo, "Ilmakaruselli Saimaan kanavalla"
S. Rakka, Helsinki, "Upotussotaa Turkinsaaressa"
Eino Mustamo, Kiuruvesi, "Sodassakaan ei saa suuttua"
Martti Tomperi, Karkku, "Isä-Järvisen p-hetki oli pelastuksemme"
Erkki Holkeri, Lahti, "Pikalähetti ja pikasilta"
Onni Nivala, Kuusamo, "Aseveljet vastakkain"
Olavi Järveläinen, Järvenpää, "Tulikaste Vuosalmella maaliskuusssa 1940"
Martti Saarento, Pyhältö, "Unettomia vuorokausia"
Rainer Gustavson, Kallbäck, "Pioneerikohtaloita Rajajoen lohkolla"
Toivo Ojanen, Niinisalo, "Eräs vastaisku"
Kauno Heinonen, Kemijärvi, "Viimeinen 'kampa' "
Tauno Yrjönen, Rimmilä, "Tapahtui Teikarissa -41"
Emil Lappalainen, Iisalmi, "Tapahtui Rukajärven suunnalla"
Yrjö Sipola, Raahe, "Vanha kersantti muistelee"
Matti Saari, Ikaalinen, "Kokkolanjoen partio"
Mauno Raekallio, Olofström (Ruotsi), "Talvipartion joulu"
Viljo Vierimaa, Ylitornio, "Läpimurto pimeässä"
Evert Merola, Yliskulma, "Koiviston saarilta Viipurinlahdelle"
Tyyne Lehtonen, Revonlahti, "Heimosoturit"

YÖ TOKARIN AAVETALOSSA

HEIKKI SUOPELA

SEISOIN pimeän kolkolla Tokarin rautatieasemalla illalla 24.9.1942 ja katselin haikein mielin pois kiitävää junaa, jossa onnesta puheliaiksi käyneet Ylä-Syvärin rintamamiehet matkustivat Äänislinnan kautta koti-Suomeen kauan odottamiaan lomia viettämään.

Minun junamatkani oli alkanut Syvärin asemalta ja päättyi tähän Tokariin, joka kolkkoudessaan näytti olevan vertaansa vailla kaikista aikaisemmin näkemistäni rautatieasemista. Ei valon pilkahdustakaan koko asema-alueella. Ei junasta pois jääneitä ihmisiä, eikä äänen ääntä ilmoittamassa, että täällä ihmisiä asustaa. Ainoan ihmisen, jonka kauan kierreltyäni löysin asemalta, oli asematalon takaovia lukitseva junanlähettäjä.

Tiedustellessani häneltä yöpymispaikkaa, hän kädellään suuntaa näyttäen neuvoi menemään metsänreunassa olevaan kaksikerroksiseen taloon, jossa kertoi sotilaiden joskus yöpyvän.

Tie taloon johti pellon reunaa seuraillen ja matkan rautatieasemalta taloon arvioin noin 800 metriksi. Saavuttuani talon pihaan, huomasin talon alakerroksen tykistöllä hajalle ammutuksi, jolloin yksi nurkka ja seinää viitisen metriä oli kokonaan lentänyt pois. Tuohon kolmiseinäiseen huoneeseen oli sijoitettu kenttäkeittiö, jonka totesin olleen jo pitemmän aikaa reservissä.

Menin ensimmäiseen kerrokseen ja huutelin: onko täällä ketään? Ei kuulunut vastausta. Nousin toiseen kerrokseen ja huutelin yhä; onko täällä ketään? — ja huudellen availin ovia pitkän käytävän kahden puolen, mutta hiiskahdustakaan en kuullut koko monikymmenhuoneisessa talossa. Löysin tulitikkuja raapien erään huoneen, johon

Tokarin rautatieasema Muurmannin radalla lähellä Syväriä

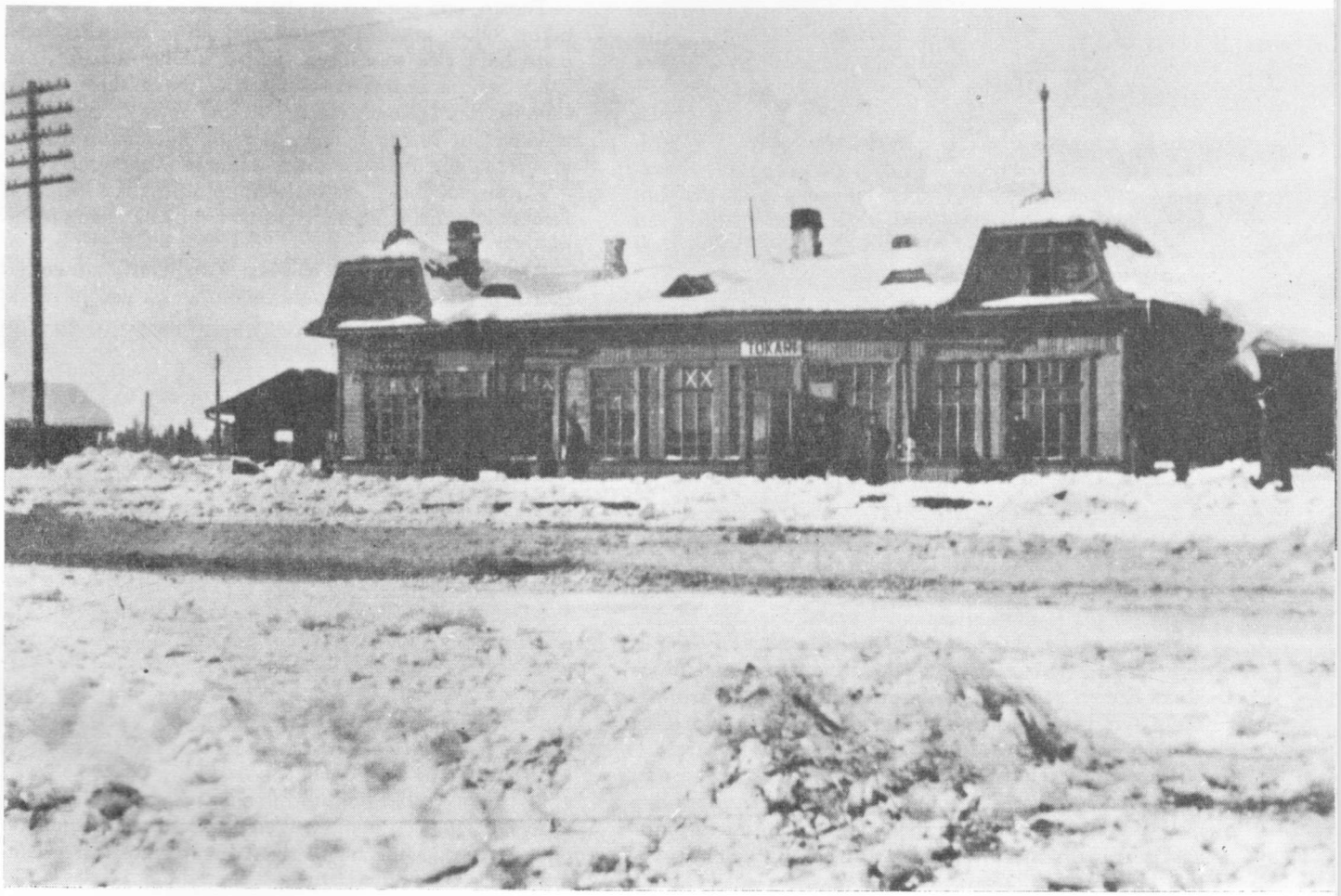

oli rakennettu kaksikerroksiset makuulaverit. Kiipesin ylemmille makuusijoille ja aloin sammuttaa nälkääni äitini laittamilla eväillä.

Syötyäni pahimman nälän piteeksi laitoin reppuni päänalüseksi ja siinä loikoillen panin tupakaksi.

Niin, tässä sitä taas ollaan rintamalle menossa vuoden poissa olon jälkeen. Kokonainen vuosi oli vierähtänyt sotasairaaloissa, haavoituttuani 9.9.41 Prääsän valtauksessa. Tosin välillä olin ollut useita kuukausia toipumislomilla sodan pahasti runtelemassa kotipitäjässäni Salmissa, jossa elämä takaisin vallatulla kotiseudulla oli useimmilla alkeellisen säälittävää.

Matkani takaisin rintamalle alkoi Joensuussa, jossa sain määräyksen ilmoittautua Lappeenrannan henkilötäydennyskeskuksessa. Siellä muutaman päivän oltuani sain paperit kouraan, joissa luki, että ilmoittauduttava Aunuksessa, Nurmoilan H.T.K:ssa. Käytin tilaisuutta hyväkseni ja poikkesin kotipitäjäni Salmin kautta matkustessa kotiini Miinalan kylään, jossa autoin isääni muutaman päivän polttopuiden teossa. Nurmoilaan saavuttuani ihmettelivät viikon päivät kestänyttä matkaani Lappeenrannasta Nurmoilaan, mutta suurempia purinoita pitämättä hyväksyivät selitykseni, kun kerroin poikenneeni saunomaan, kotikyläni halki matkustaessani.

Oleskeluni Nurmoilassa supistui kolmeen päivään, jonka jälkeen sain määräyksen ilmoittautua JR 8:ssa, jossakin Juksovan takana. Autokyydissä matkustin Vaashenin kautta Syvärin rautatieasemalle, josta junalla tänne Tokariin ja tässä nyt sitä ollaan säkkipimeässä huoneessa. Huomenna aamupäivällä pitäisi sitten lomalaisten autoissa matkustaa perille.

Noissa huomispäivän mietteissä olin vaipumaisillani väsyneen ihmisen sikeään uneen, jolloin kuin unen läpi kuulin käytävässä askelia ja hiljaista puhetta. Terästin kuuloani ja aivan oikein, sieltä kuului askelista johtuvaa lattian tahdikasta narahtelua ja hiljaista kuiskailua.

Laskeuduin noin miehen korkeudella olevilta makuulavereilta, hamuilin ovelle ja huusin avaamastani ovesta pimeään käytävään: Hei pojat, tulkaa tänne, tässä huoneessa on makuulaverit! — Ei tullut kutsuuni vastausta, kuulin vain loittonevia, kiireisiä askelia, jotka alakertaan johtavissa rapuissa kiihtyivät juoksuaskeliksi ja häipyivät kuulopiiristäni yön pimeyteen.

Seisoin ovenraossa hiljaa kuunnellen ja salaperäisiä juoksijoita ihmetellen, mutta kun mitään ei enää kuulunut, niin vedin oven lujasti kiinni ja kiipesin takaisin lavereille. Makuusijan valitsin nyt lavereiden toisesta laidasta.

Olin luullakseni nukkunut pari tuntia, kun heräsin sikeästä unesta oven narahdukseen. Hetken hengitystä pideltyäni kuulin varovaisen jalanliikahduksen ovensuussa ja aivan todella, sisälle hiipi äänistä päätellen kaksi ihmistä. Silloin tajusin, etteivät sisälle hiipijät olleet yösijan tarpeessa olevia. Varovasti istualleni nousten irroitin puukon tupesta. Samalla narahtivat lattialankut huoneessa hiipivien alla ja tuota tilaisuutta hyväksi käyttäen nousin äänettömästi kyykkyasentoon. Olin varma etteivät nuo hiippailijat kuulleet minun kyykkyasentoon nousemista, koska hetken paikoillaan hiljaa seisottuaan kuulin niiden ikäänkuin pelosta vapautuneet, voimakkaat hengitykset suoraan edessäni.

Kuin pantteri puunoksalta, minä loikkasin laverinreunalta hengitystä kohden, mutta hyppäsin todennäköisesti liian pitkälle. Sillä ilmalennon aikana tunsin varpaani koskettavan pehmeän, luullakseni toisen hiipijän kasvoihin, joilloin samalla hetkellä pääni jysähti sisällepäin aukenevaan, avattuun oveen sellaisella voimalla, että tuhat tähteä säkenöi silmissäni. Putosin mätkähtäen oven eteen, puukon kolahtaessa kourastani lattialle. Silloin ilmavirrasta tunsin, kuinka toinen hiippailija loikkasi ylitseni käytävään, mutta toinen törmättyään minuun lensi kuin kampattuna nurin ylitseni käytävään. Tarrauduin kaksin käsin kiinni nurinlentäneeseen ja tunsin saaneeni otteen häntä säärestä.

Se oli todella voimien kovaa koitosta säkkipimeässä huoneessa, kahden toisilleen tuntemattoman välistä kamppailua. Toisella kädellä vastaan potkivaa säärestä kiinni pitäen ja toisella kädellä pimeässä otetta haroen, ja sellaisen saatuani, kiskaisin vastaanpyristelevän takaisin huoneeseen, joka vuorostaan saatuaan todennäköisesti otteen molemmin käsin oven pihtipielistä, vetäisi itseään koukkuun ja räjähtävällä voimalla potkaisi vapaana olevalla jalalla kynsilleni, jolloin säärestä otteen arvaamatta pettäessä lensin vasten alalaveria takamuksilleni.

Hyppäsin pystyyn ja syöksyin säkkipimeään käytävään, jonka toisessa päässä kuulin poiskiirehtäviä juoksuaskelia. Menosuuntaani kädellä seinästä ohjaten, juoksin alakerrokseen johtaville rapuille, joiden yläpäässä aikani kuunneltuani palasin takaisin huoneeseen ja lattiaa käsilläni tunnustellen löysin pudottamani puukon.

Nousin uudestaan makuulavereille, ja mielessäni tein päätöksen, että valvon lopun yön. Mutta unikin vaatii osansa. Ja niinpä aikani valvottua nukahdin uudestaan ja heräsin outoon, kasvoihini kohdistuvaan ilmavirtaan. Silloin muistin alkuyön tapahtumat ja päättelin, että ne samaiset hiippailijat ovat onnistuneet minua herättämättä pääsemään viereeni lavereille ja valmistautuvat nyt lopullisesti minut nujertamaan.

Tunsin, että puukko on yhä kädessäni, kuin valvoessanikin. Silloin kiljaisin täysin keuhkoin ja samanaikaisesti ponnahdin ylös seisaalleen, jolloin kuulin lattialta mätkähdyksen ja epämääräistä vikinää, jonka tunsin rotan ääntelemiseksi. Rotan vietävä oli kiivennyt rintani päälle ja kasvojani läheltä nuuhkiessaan oli aiheuttamallaan ilmavirralla aiheuttanut minulle kammottavan herätyksen.

Kirosin tuolloin perimmäiseen hornaan koko yösijan ja ikäänkuin uhma mielessäni, painauduin uudestaan nukkumaan.

Aamu oli valjennut jo päiväksi, kun heräsin kovaan jyrinään ja talon keinahteluun. Silloin aluksi uskoin olevani jo rintamalla, mutta hypättyäni ikkunaan, tajusin ympäristön ja näin kuinka vihollisen pommituskoneet matalalla lentäen pommittivat Tokarin asemaa, pommien pudotessa suuriin rintamalle vietäviksi tarkoitettuihin piikkilankakeräkasoihin, jotka jänisten tavoin pomppien lentelivät pitkin ratapihaa.

Jätin hyvästit yösijalle ja repun selkääni nakaten kävelin ulos syksyiseen aamuun. Jo piti kurjalta näyttää yösija päivän valossa enkä olisi enää ollenkaan ihmetellyt, vaikka itse sarvipäät olisivat yöllä petikavereikseni pyrkineet.

Käveltyäni takaisin asemalle ja jutellessani paikalle sattuneen sotapoliisin kanssa hän ihmetellen kysyi, kuka oli minut sellaiseen paikkaan neuvonut yötä viettämään. Sillä samaisesta aavetalosta oli moni yksinäinen yöpyjä löydetty hengettömänä, alusvaatteisilleen riisuttuna ja joihin tekoihin syylliseksi usein osoittautuivat karanneet sotavangit ja ahkerasti liikkuvat desantit.

Nyt näin kahden vuosikymmenen takaa ajatellen olen päätynyt sellaiseen tulokseen, että kaikenlaisia yösijoja on ollut vaiherikkaan elämäni aikana, mutta Tokarin aavetalossa se on ollut ainutlaatuisin.

EERO HILLI

RIIHIMÄEN POLTTOPULLO-TEHDAS "m/39 CAJANDER"

Polttopullo kiinnitettynä miehen vyölle

VANHAN rakennuksen purkaminen saattaa joskus päivänvaloon painotuotteita ja esineitä, joiden paikka paremminkin on arkistoissa tahi museoissa kuin kaatopaikoilla. Jouduin tuollaiseen tilanteeseen eräänä päivänä purkaessani vanhaa piharakennustani. Keräsin kasaan yhtä ja toista rojua kaatopaikalle toimitettaviksi, kun huomioni kiintyi vanhaan ränsistyneeseen, pulloja täynnä olevaan pahvilaatikkoon. Arvelin siitä löytyvän jotain sopivaa Riihimäen valtakunnallisen lasimuseon kokoelmiin. Laatikon kanteen oli vapisevalla käsialalla kirjoitettu: "Pommitehtaalle". Tavasin osoitteen uudelleen. Mitähän ihmeen pommitehdasta laatikon sisällöllä oli tarkoitus ilahduttaa. Tusinan verran sekalaisia tyhjiä viinipulloja, mitä tekemistä niillä on pommien kanssa?

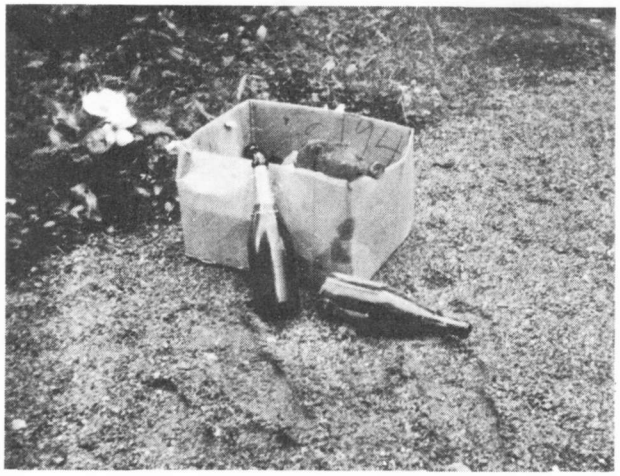

Jonkin mummon hyvässä tarkoituksessa lahjoittamat paksut viinipullot eivät sopineet polttopulloiksi

Mutta asia selvisi hetken miettimisen jälkeen. Pullot oli tarkoitettu Talvisodan aikana toimineelle Riihimäen polttopullotehtaalle. Sisareni oli sanotussa tehtaassa ollut eräiden ikätoveriensa kanssa työssä, koska Talvisodan pommitukset olivat katkaisseet tytöiltä koulutien. Tehdas oli kovasti salainen, mutta kun pulloja tarvittiin, niin toi-

mitettiin myöskin pullokeräyksiä. Pulloja kertyikin runsaasti. Niinpä joku naapuri oli raahannut myös mainitun laatikon sisareni edelleen toimitettavaksi. Mutta pullot olivat kuitenkin liian kovakuorisia polttopulloiksi, ja hyvää tarkoittavan mummon pullolaatikko oli siirretty pois näkyvistä.

Polttopullolla, Talvisodan kotimaisella omatekoisella aseella tuhottiin lukematon määrä hyökkäysvaunuja. Polttopullon käyttö vaati kuitenkin raudanlujia hermoja ja vertaansa vailla olevaa rämäpäisyyttä.

Mutta leikkiä ei ollut polttopullojen valmistaminenkaan. Kirjailija Anja Vammelvuo kertoo esikoisromaanissaan "Muut ovat nuoria" tunnelmia polttopullotehtaan vaiheilta. Nuorena koulutyttönä hänkin toimi "tehtaantyttönä" polttopullotehtaassa. Hän kertoo vilusta hytisevistä tytöistä, jotka yöstä toiseen valmistivat polttopulloja pienessä salaisessa tehtaassa monien muiden naisten joukossa — — "Kädet sierettyvät ja punoittavat kylmästä ja pullojen teosta takertuvasta liimasta. Mutta ei niitäkään ehdi surra".

Polttopulloja tarvittiin ilmeisesti paljon. Työtahti oli kiireinen. Joulunkin vietto supistui vähiin, mutta antakaamme Anja Vammelvuon vielä kertoa: "Niin tulee sotajoulu 1939. Aaton edellinen yö ja aatto klo 16:een tehdään töitä — — on mentävä jouluaamuna kahdeksalta työhön taas. Sen ajatteleminen tuntuu vähän haikealta. Mutta kaiken muun poikkeuksellisen keskellä sekin menee. Elämä on yht'aikaa supistunut kovin ahtaalle, ja samalla siinä väikehtii ennenaavistamaton leima. On vaikea uskoa, että näin on: harmaita, raskaita, kirskuvan kylmiä talvipäiviä, tähtikirkkaita, vaarallisia työ-öitä, sankaristejä lehdissä — — ihmiset tuntuvat keskustelevan melko hajamielisesti toistensa kanssa. Enimmäkseen vain tähyilevät hermostuttavan kirkkaalle taivaalle, ilmestyykö koneita vai ei."

Näin jälkeenpäin ajatellen sotatarviketehtaissa ja räjähdysaineiden parissa työskennelleiden uurastusta maan vapauden puolesta tulevat hakematta mieleen "Vänrikin" sanat: "Voi aseetonkin uljuut osoittaa". Kuinka lähellä "hengen meno" Riihimäenkin polttopullotehtaassa saattoi olla, selviää katkelmasta, jonka vielä lopuksi otan Vammelvuon kirjasta: " — — Pommisuojasta hän sitten rientää suoraan työhön. Kädet kohmeisina hän liimaa sytytystikkuja polttopulloihin, kun puutalorähjä äkkiä tärähtää hornamaisesta räjähdyksestä.

— Koneet ovat päällä. Ulos kaikki, huutaa nuori insinööri.

Ulos, ulos! Sinikkakin työntyy huitovan naislauman mukana ovea kohden, kunnes tulee toinen vielä kauheampi räjähdys. Ilma sakenee sahanpurusta, sitä työntyy silmiin, suuhun...

— Hirret järkkyvät, kiljuu pieni parturi.

— Eivät ne putoa. Painukaa nyt nopeasti vain kellariin, karhea miesääni vastaa.

— Yksitellen me mennään. Konekiväärillä laskettavat joukkoomme, protesteeraa joku naisääni taas.

Tulee kolmas räjähdys. Talo tutisee niin, että Sinikka kaatuu pullolaatikkoa kohden.

— Herra jumala, varjelkaa pulloja! Kauhusta laajennein silmin kääntyvät vielä sisällä olevat naiset katsomaan Sinikkaa, joka oltuaan juuri aivan varma siirtymisestään toiselle planeetalle, kömpii hieman pökertyneenä ylös vaarallisen laatikon läheltä.

— Se tuli lähelle, huutaa taas joku.

Koko joulupäivän sataa pommeja. Tutut talot tuhoutuvat, tuttuja ihmisiä silpoutuu raunioihin. — —

Kansikuva
Kaunis vepsäläistyylinen talo Kakkorvan kylässä Aunuksen vepsäläisellä sotatoimialueella

NUMERO 5:n KIRJOITUKSET

Väinö Havia:
HAUPITSIPATTERI TALVISODASSA .. 129

Lasse Elomaa:
"VÄLIRAUHA" 133

Einar Palmunen:
"LINTRUUSI" TAMPEREELTA 136

Reino Lehväslaiho:
VASTAISKU SHEMENSKISSÄ KEVÄÄLLÄ 1942 138

Jorma Vennola:
VAIHTOA EI TULLUT 144

Erik Vänttinen:
OMA PIKAKIVÄÄRI PURI 150

R. Suonpohja:
KUN VIHOLLISIA METSÄSTETTIIN PUISTA 152

Tuure Hannula:
LOTAT LENTÄJIEN APUNA 153

Siiri-Elisa Nieminen:
AVAIN 154

VUODEN 1968 KIRJOITUSKILPAILUN TULOS 156

Heikki Suopela:
YÖ TOKARIN AAVETALOSSA 157

Eero Hilli:
RIIHIMÄEN POLTTOPULLOTEHDAS "m/39 CAJANDER" 159

Kirjoittajat vastaavat esittämistään mielipiteistä
Käsikirjoitukset palautetaan vain postimaksun seuratessa